

Łacina wiecznie żywa

Magdalena Wdowiak

**Narzędzia pomiaru dydaktycznego i narzędzia do ewaluacji
procesu rozwijania kompetencji kluczowych,
opracowane dla III etapu edukacyjnego
w zakresie nauczania języka łacińskiego i kultury antycznej**

opracowany w ramach projektu:

**„Tworzenie zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces wychowania przedszkolnego
i kształcenia ogólnego w zakresie rozwoju umiejętności uniwersalnych dzieci i uczniów
oraz kompetencji kluczowych niezbędnych do poruszania się na rynku pracy”**

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach
Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2022

Redakcja merytoryczna: Marcin Pełka
Redakcja językowa i korekta: Eduexpert sp. z o.o.
Projekt graficzny i projekt okładki: Eduexpert sp. z o.o.
Redakcja techniczna i skład: Eduexpert sp. z o.o.

Weryfikacja i odbiór niniejszej publikacji: Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie

w ramach projektu: *Weryfikacja i odbiór zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w zakresie rozwoju umiejętności uniwersalnych dzieci i uczniów oraz kompetencji kluczowych niezbędnych do poruszania się na rynku pracy*

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2022

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
ore.edu.pl

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons –
Użycie niekomercyjne 4.0 Polska (CC-BY-NC).
creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl

Spis treści

WSTĘP	4
-------------	---

ROZDZIAŁ I

Testy pomiaru dydaktycznego badające poziom wiedzy i umiejętności ..	6
--	---

1.1. Test diagnozy wstępnej na starcie	6
--	---

1.2. Test diagnozy bieżącej	14
-----------------------------------	----

1.3. Test diagnozy śródrocznej	20
--------------------------------------	----

1.4. Test diagnozy na zakończenie	27
---	----

ROZDZIAŁ II

Testy diagnostyczne badające przyrost wiedzy i umiejętności	33
---	----

ROZDZIAŁ III

Arkusze samooceny i oceny koleżeńskiej	41
--	----

3.1. Arkusz samooceny	41
-----------------------------	----

3.2. Arkusz oceny koleżeńskiej	43
--------------------------------------	----

ROZDZIAŁ IV

Arkusze formatywnej i sumującej ewaluacji kompetencji kluczowych .	44
--	----

4.1. Arkusze formatywnej i sumującej ewaluacji kompetencji kluczowych – badanie wpływu rozumienia tekstu łacińskiego na umiejętność tłumaczenia	44
---	----

ROZDZIAŁ V

Propozycje prac projektowych pozwalających ocenić poziom rozwoju kompetencji kluczowych	52
--	----

ROZDZIAŁ VI

Arkusze ewaluacji kompetencji kluczowych i uniwersalnych (nauczyciel, uczeń)	55
---	----

6.1. Arkusz ewaluacji kompetencji kluczowych i uniwersalnych dla nauczyciela	55
---	----

6.2. Arkusz ewaluacji kompetencji kluczowych i uniwersalnych dla ucznia	57
--	----

6.3. Analiza SWOT w oparciu o wyniki ewaluacji kompetencji kluczowych	58
--	----

BIBLIOGRAFIA	61
--------------------	----

WSTĘP

Niniejszy zestaw narzędzi pomiaru dydaktycznego i ewaluacji kompetencji kluczowych ma służyć nauczycielowi, stanowiąc pomoc w weryfikacji poziomu spełniania standardów edukacyjnych i celów określonych w podstawie programowej dla języka łacińskiego i kultury antycznej. Narzędzia pomiaru dydaktycznego – w szczególności w formie testów, ale też arkuszy ewaluacyjnych – są pomocne w mierzeniu rozwoju kompetencji kluczowych ucznia w trakcie realizacji treści nauczania oraz stopnia opanowania materiału. Proces ten przebiega najskuteczniej, jeśli narzędzia pomiaru są używane we współpracy nauczyciela z uczniem, kiedy uczeń jest czynnie zaangażowany w zastosowanie tych narzędzi dla zdobycia wiedzy o własnym procesie uczenia się i czynionych postępach. Służą temu nie tylko arkusze ewaluacji różnego typu przeznaczone dla ucznia bądź nauczyciela, ale też uzupełnione o odpowiedni słowny komentarz dydaktyczny testy diagnostyczne. Celem ewaluacji jest doskonalenie procesu dydaktycznego przez wprowadzenie koniecznych zmian w odniesieniu do stosowanych form pracy, metod i technik dydaktycznych w oparciu o informację zwrotną uzyskaną od ucznia i wyniki pomiaru.

Ewaluacja jest procesem celowym i zmierzającym do rozwoju podmiotu ewaluacji. Jej celem jest wsparcie rozwoju badanego procesu – dzięki uzyskaniu wiedzy o jego przebiegu i uzyskanych rezultatach, a także oczekiwaniach uczestników, którzy są zaproszeni do zaangażowania się i wzięcia odpowiedzialności za kierunek tego procesu i wdrożenie zmian (Sobieraj 2014: 15). Ewaluacja jest zatem procesem celowym i zmierzającym do rozwoju przedmiotu lub podmiotu ewaluacji. M. Q. Platton, teoretyk ewaluacji stwierdza, że działania ewaluacyjne znajdują się na styku praktyki, wiedzy i działania. Celem ich jest stosowanie wiedzy dla poprawy świata (Platton 2008 za: Sobieraj 2014: 16). Określone przez niego cele ewaluacji wyrażają się w trzech pytaniach:

- po pierwsze „co?” (co zostało zrobione) czyli diagnoza;
- po drugie „co z tego?” (jakie są tego konsekwencje) czyli ocena;
- po trzecie „co teraz?” czyli rekomendacja: jakie są wnioski i co należy w związku z tym zrobić).

Narzędzia pomiaru dydaktycznego mają znaczenie dla monitorowania osiągnięć uczniów i oceniania, w szczególności oceniania wspierającego. Zarówno testy, jak i arkusze ewaluacji mogą pełnić różne funkcje, np. można je stosować w ocenie jakości programu nauczania oraz mogą funkcjonować jako środki dydaktyczne. Dla ucznia mogą być pomocne w zapamiętaniu treści i wspierać motywację. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na zróżnicowane potrzeby edukacyjne uczniów, pamiętając o dostosowaniu narzędzi pomiaru i warunków pisania testów do możliwości rozwojowych tych uczniów. Można to uczynić w różny sposób – w zależności od dysfunkcji czy niepełnosprawności danego ucznia, np. poprzez drukowanie materiałów dużą czcionką, zastosowanie podkreśleń i boldowania. Poza tym niektórzy uczniowie będą potrzebowali jasnego stanowiska pracy czy wydłużonego czasu na wykonanie zadań itp.

Podstawowe informacje na temat funkcji i celów oceniania i ewaluacji kompetencji kluczowej, w tym motywacyjnej funkcji oceniania i mierzenia stopnia opanowania treści przedmiotowych zostały zawarte w *Poradniku metodycznym dla języka łacińskiego i kultury antycznej* (zob. rozdział V: *Monitorowanie i ocenianie postępów ucznia*). Przykładowe testy oraz metody, techniki i narzędzia ewaluacji programu można znaleźć w programie *Ludendo discamus!* Doroty Żuchowskiej (Żuchowska 2019: 53–58).

W niniejszym zestawie narzędzia pomiaru zostaną omówione przykłady różnych rodzajów testów i arkuszy ewaluacji.

ROZDZIAŁ I

Testy pomiaru dydaktycznego badające poziom wiedzy i umiejętności

1.1. Test diagnozy wstępnej na starcie

Niniejszy test jest przykładem testu prognostycznego. Ten typ testów ma na celu rozpoznanie potencjału ucznia, określenie jego przyszłych sukcesów, ocenę jego ogólnych sprawności językowych, kompetencji i predyspozycji do nauki języków, a także wskazanie obszarów zainteresowań ucznia – tym samym taki test ukierunkowany jest na przyszłość. Predyspozycje ucznia do uczenia się języków obcych bada się w języku ojczystym ucznia. Test ten jest propozycją adresowaną dla pierwszej klasy liceum bądź (w innym rozplanowaniu godzin) dla klasy rozpoczynającej przedmiot język łaciński i kultura antyczna. Może on pomóc wyłonić uczniów ze zdolnościami językowymi, co mogłoby „umknąć” uwadze nauczyciela, gdy na przykład uczeń taki nie przykłada się do nauki. Podobny test można zaproponować klasie, z którą rozpoczyna się pracę.

Zadania 1–5 są przykładami ćwiczeń badających ogólną sprawność językową, dlatego stanowią propozycje zadań „w języku ucznia”. Jeśli test będzie zaproponowany klasie znającej już podstawy języka łacińskiego, można zastosować wersję ćwiczeń w języku łacińskim (zob. przykłady ćwiczeń z gwiazdką). W niniejszym teście zaproponowano także ćwiczenia oparte na wiedzy o języku łacińskim i kulturze antycznej – przeznaczone dla ucznia zdolnego lub zainteresowanego przedmiotem.

Test poprzez wyłonienie uczniów z ogólną sprawnością i wiedzą językową (zadania 1–5) ma na celu uzyskanie wiedzy na temat klasy i zainteresowań uczniów przedmiotem (zadania 6–8), a także wskazanie na obszary ewentualnych wyzwań w pracy z niektórymi uczniami, w tym z tymi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE) czy uczniami zdolnymi, dlatego niekoniecznie podlega on ocenie, ale stanowi ważną informację zwrotną dla nauczyciela – dla rekompensaty pracy ucznia i nauczyciela, warto jednak włączyć go do sumarycznej oceny ze wszystkich testów pisanych w danym semestrze (zob. Test diagnozy bieżącej).

Wersja A

Imię i nazwisko:

1. Do każdego z wyrazów dobierz (podkreśl) wyraz bądź wyrazy o najbliższym znaczeniu (synonim).

- a) konfekcja: odzież, konferencja, konfederacja, zbieranie, ryba
- b) koncepcja: zapłodnienie, idea, teoria, projekt, strategia
- c) eskalacja: zmniejszenie, spotęgowanie, turbulencje, spirala, stado

1*.

- a) Podkreśl wyrazy niepowiązane znaczeniowo z wyrazem „theatrum”:
scaena, scriber, fabula, comoedia, spes, spectaculum
- b) Podkreśl wyrazy powiązane znaczeniowo z łacińskim wyrazem „mythos”:
Bachus, nunc, deus, bellorum, nectar, renovare, Dedalus

2. Do każdego z wyrazów dobierz wyrazy bądź wyrazy o znaczeniu przeciwnym (antonim), a następnie w podobny sposób znajdź antonimy wyrazów łacińskich.
- oscylować: wahać się, trwać w bezruchu, chwiać się, miotać się, przewrócić się
 - wartość: ważność, doniosłość, bezwartościowość, znaczenie, nieprzydatność, bezużyteczność
 - incedere: discernere, ascendere, evadere, discedere
 - malefacio: facio, bene, benefacio, defatigo
3. W każdym przykładzie wybierz wyraz lub dwa wyrazy, które nie pasują do pozostałych pod względem formy gramatycznej.
- słodko, śpiesznie, trudny, zabawne, łatwo, zbyt
 - statua, struś, chochlik, tuli, kula, przełęcz, miasto
 - amare, disciplina, demonstrare, habitare, tabula, stare
 - sto, statuo, stadium, veneo, volo, debeo
 - (e*) dea, dicis, dictio, dies, ira, dignitas
4. Podkreśl typowe dla języka polskiego związki frazeologiczne oraz spróbuj podać ich znaczenie.
- jabłko niezgody rajske jabłko Znaczenie:
 - czyn prometejski koń prometejski Znaczenie:
5. Połącz fragmenty zdań w tabeli, aby zdania stanowiły sensowną całość.

Tabela

Fragment 1	Fragment 2
A. Mokslo pasaulyje yra nusistovėjusi nuomonė, kad grybai atsirado ankstyvojo Devono periodo	1. öz ordusunu hücumu göndərđi.
B. De desenvolvimento de material pedagógico, através de edital, como o „Experimentar o Cinema” (2012-2014),	2. com recursos da Fundação de Amparo à Pesquisa do Estado do Rio de Janeiro – FAPERJ.
C. Buna baxmayaraq ruslar tələm-tələsik	3. laikotarpis prieš 410 milijonų metų.
D. Deus creavit caelum	4. et terram intra sex dies.

6. Poniżej podano przykładowe zdania w języku łacińskim i ich tłumaczenia na język polski. Na podstawie analizy uzupełnij brakujące wyrazy.
- Amicus me monet. = Przyjaciół mnie ostrzega
Ego ab amico moneor = Jestem ostrzegany przez przyjaciół.
..... = Chłopiec cię ostrzega
Tu ab puero moneris. = Jesteś ostrzegany przez chłopca.
 - Marcus amicus tuus putatur. = Marek jest uważany za twojego przyjaciół.

Marcum amicum tuum puto. = Uważam Marka za twojego przyjaciela.

..... = Klaudiusz jest nazywany moim przyjacielem.

Claudium amicum meum nomino = Nazywam Klaudiusza moim przyjacielem.

7. Przeczytaj poniższy tekst *Dē bellō Gallicō* Juliusza Cezara (lub posłuchaj nagrania: zpe.gov.pl/a/czytamy-po-lacinie; dostęp 7.10.2022) i napisz, czego on dotyczy. Postaraj się podać jak najbardziej wiarygodną interpretację.

Galliā est omnis dīvisa in partēs trēs, quārum ūnam incolunt Belgae, aliam Aquītānī, tertiam quī ipsōrum linguā Celtae, nostrā Gallī appellantur. Hī omnēs linguā, institūtīs, lēgibus inter sē differunt. Gallōs ab Aquītānīs Garumnā flūmen, ā Belgīs Matrona et Sēquana dīvidit. Hōrum omnium fortissimī sunt Belgae, proptereā quod ā cultū atque hūmānitāte prōvinciae longissimē absunt, minimēque ad eōs mercātōrēs saepe commeant atque ea quae ad effēminandōs animōs pertinent important, proximīque sunt Germānīs, quī trāns Rhēnum incolunt, quibuscum continenter bellum gerunt. Quā dē causā Helvētiī quoque reliquōs Gallōs virtūte praecedunt, quod ferē cotidiānīs proeliīs cum Germānīs contendunt, cum aut suīs finibus eōs prohibent aut ipsī in eōrum finibus bellum gerunt.

8. Opowiedz swój ulubiony mit i napisz, z jakiego powodu go lubisz.

Wersja B

Imię i nazwisko:

1. Do każdego z wyrazów dobierz (podkreśl) wyraz bądź wyrazy o najbliższym znaczeniu (synonim).

a) oda: stary, rap, rapsod, ambrozja, klauzura, hymn

b) fraszka: szczegół, mankament, pestka, drobiazg, wiersz, guzik

c) zainicjować: zakończyć, rozeznąć, rozpoczynać, zeznawać, zaaranżować

1*.

a) Podkreśl wyrazy powiązane znaczeniowo z łacińskim wyrazem „theatrum”:

scaena, scribe, fabula, comoedia, spes, spectaculum

b) Podkreśl wyrazy niepowiązane znaczeniowo z łacińskim wyrazem „mythos”

Bachus nunc deus bellorum nectar renovare Dedalu

2. Do każdego z wyrazów dobierz wyrazy bądź wyrazy o znaczeniu przeciwnym (antonim).

a) sankcjonować

zabraniać dyskredytować odmawiać dopuszczać aprobować

b) arogancki

miły kłótniwy niesympatyczny gruboskórny trefny

c) excludo

declino includo increpito exerceo

d) flecto

defleo inflecto deflecto influo

3. W każdym przykładzie wybierz wyraz lub dwa wyrazy, które nie pasują do pozostałych pod względem gramatycznym i napisz, dlaczego nie pasują.
- a) rzadko, śmieszna, trudno, zgubne, łatwo, zbytecznie; nie pasuje, bo:
- b) tłumy, turban, tłumny, tuli, gubi, kręca, lubią; nie pasuje, bo:
- c) dicere, egere, emere, eripere, evader, externus; nie pasuje, bo:
- d) dono, eo, tollo, tum, domo, domus; nie pasuje, bo:
- e*) dominus, dominium, dos, dormio, emeritus, ensis; nie pasuje, bo:...
4. Podkreśl typowe dla języka polskiego związki frazeologiczne oraz spróbuj podać ich znaczenie.
- a) puszka Nestora puszka Pandory Znaczenie:...
- b) pięta Achillesa wizja Achillesa Znaczenie:...
5. Połącz fragmenty zdań w tabeli, aby zdania stanowiły sensowną całość.

Tabela

Fragment 1	Fragment 2
A) De maneira colaborativa, junto à ECL – Escola Livre de Cinema de Nova Iguaçu-RJ (2009),	1. Troiae qui primus ab oris Italiam, fato profungus, Laviniaque venit...
B) Skirtingi moksliniai šaltiniai skelbia egzistuojant labai skirtingus grybų rūšių skaičius,	2. dažnai mokslo darbuose skelbiama egzistuojant nuo 0,5 milijono iki 10 milijonų rūšių.
C) Alman qoşunlarının güçlü qruplaşması	3. voltada para oficinas de vídeo.
D) Arma virumque cano,	4. Belçika ordusunu geri oturtdu və Fransaya daxil oldu.

6. Poniżej podano przykładowe zdania i ich tłumaczenia na język polski. Na podstawie analizy uzupełnij brakujące wyrazy.
- a) Amicus te monet. = Przyjaciel cię ostrzega.
 Tu ab amico moneris. = Jesteś ostrzegany przez przyjaciela.
 = Chłopiec mnie ostrzega.
 Ego ab puero moneor = Jestem ostrzegany przez chłopca.
- b) Marcus amicus meus putatur. = Marek jest uważany za mojego przyjaciela.
 Marcum amicum meum puto. = Uważam Marka za przyjaciela.
 = Klaudiusz jest nazywany twoim przyjacielem.
 Claudium amicum tuum voco = Nazywam Klaudiusza twoim przyjacielem.
7. Przeczytaj poniższy tekst *Dē bellō Gallicō* Juliusza Cezara (lub posłuchaj nagrania: zpe.gov.pl/a/czytamy-po-lacinie; dostęp 7.10.2022) i napisz, czego on dotyczy. Postaraj się podać jak najbardziej wiarygodną interpretację.

Galliā est omnis dīvisa in partēs trēs, quārum ūnam incolunt Belgae, aliam Aquītānī, tertiam quī ipsōrum linguā Celtae, nostrā Gallī appellantur. Hī omnēs linguā, īnstitūtīs, lēgibus inter sē differunt. Gallōs ab Aquītānīs Garumnā flūmen, ā Belgīs Matrona et Sēquana dīvidit. Hōrum omnium fortissimī sunt Belgae, proptereā quod ā cultū atque hūmānitāte prōvinciae longissimē absunt, minimēque ad eōs mercātōrēs saepe commeant atque ea quae ad effēminandōs animōs pertinent important, proximīque sunt Germānīs, quī trāns Rhēnum incolunt, quibuscum continenter bellum gerunt. Quā dē causā Helvētīī quoque reliquōs Gallōs virtūte praecēdunt, quod ferē cotīdiānīs proeliīs cum Germānīs contendunt, cum aut suīs fīnibus eōs prohibent aut ipsī in eōrum fīnibus bellum gerunt.

8. Opowiedz swój ulubiony mit i napisz, z jakiego powodu go lubisz.

Kartoteka do testu diagnozy wstępnej na starcie

Nr zad.	Treści przedmiotowe/ cele szczegółowe wynikające z podstawy programowej	Umiejętności, poprzez które stopień opanowania wiedzy może być oceniany	Poziom opanowania wiedzy	Zestaw kryteriów oceniania wraz z poziomem opanowania ocenianej wiedzy/ umiejętności
3.	W zakresie kompetencji językowych: analiza formy morfologicznej wyrazów (Dz. U. 2020 poz 1248: I)	Uczeń analizuje formę morfologiczną wyrazów i porządkując je przypisuje do właściwej kategorii gramatycznej.	A B	Wersja A: a) trudny; zabawne – przymiotniki versus przysłówki; b) tuli – czasownik versus rzeczowniki; c) disciplina, tabula; d) studium; e*) dicis Wersja B: a) śmieszna, zgubne – przymiotniki versus przysłówki b) turban, tłumny; – rzeczownik, przymiotnik versus czasowniki c) externus d) tum, domus; e*) dormio 1 pkt – za każdą poprawną odpowiedź 0 pkt – odpowiedź niepoprawna albo brak odpowiedzi Suma: 7 lub 8 pkt

Nr zad.	Treści przedmiotowe/ cele szczegółowe wynikające z podstawy programowej	Umiejętności, poprzez które stopień opanowania wiedzy może być oceniany	Poziom opanowania wiedzy	Zestaw kryteriów oceniania wraz z poziomem opanowania ocenianej wiedzy/ umiejętności
1. 2. 4.	W zakresie kompetencji językowych: znajomość polskiej normy językowej wykorzystywanej w przekładzie tekstu (Dz. U. 2020 poz. 1248:1 3)	Uczeń zna i stosuje frazeologię polską, używa poprawnych kolokacji.	A	Zadania 1. Wersja A: a) odzież, zbieranie; b) idea, teoria c) spotęgowanie, spirala Wersja B: a) rapsod, hymn; b) szczegół, pestka, drobiazg, wiersz; c) rozpoczynać, zaaranżować. Zadania 1*. Wersja A: d) scribere, spes; e) Bachus; deus bellorum, nectar, Dedalus Wersja B: d) sceana, fabula, comoedia, spectaculum; e) nunc, renovare Zadania 2. Wersja A: a) trwać w bezruchu; b) bezwartościowość, nieprzydatność, bezużyteczność; c) discedere, d) benefacio Wersja B: a) zabraniać, odmawiać; b) miły; c) includo d) deflecto

Nr zad.	Treści przedmiotowe/ cele szczegółowe wynikające z podstawy programowej	Umiejętności, poprzez które stopień opanowania wiedzy może być oceniany	Poziom opanowania wiedzy	Zestaw kryteriów oceniania wraz z poziomem opanowania ocenianej wiedzy/ umiejętności
				Zadania 4. Wersja A: a) jabłko niezgody; znaczenie: przyczyna kłótni; b) czyn prometejski; znaczenie: czyn bezinteresowny Wersja B: a) puszka Pandory; znaczenie: źródło nieszczęść i problemów; b) pięta Achillesa, znaczenie: słaby, czuły punkt 2 pkt – za każde podanie znaczeń związków frazeologicznych w ćwiczeniu 4 1 pkt – za każdą poprawną odpowiedź 0 pkt – odpowiedź niepoprawna albo brak odpowiedzi Suma: Zadania 1. 12 lub 14; Zadania 2. 6 lub 5; Zad 4. 6 pkt

Nr zad.	Treści przedmiotowe/ cele szczegółowe wynikające z podstawy programowej	Umiejętności, poprzez które stopień opanowania wiedzy może być oceniany	Poziom opanowania wiedzy	Zestaw kryteriów oceniania wraz z poziomem opanowania ocenianej wiedzy/ umiejętności
5. 6.	W zakresie kompetencji jęz. dokonywanie transformacji gramatycznych w zakresie zjawisk składniowych: analiza i przekształcanie struktury składniowej zdania łac. (Dz. U. 2020 poz. 1248: 1 m)	5. Uczeń dokonuje analizy struktury zdania oraz 6. transformacji zdania łacińskiego w oparciu o analizę składniową.	C D	Zadania 5. Wersja A: A 3; B 2; C 1; D 4 Wersja B: A 3; B 2; C 4; D 1 Zadania 6. Wersja A: a) Puer te monet. b) Claudius amicus meus nominatur. Wersja B: a) Puer me monet. b) Claudius amicus tuus vocatur. 0 pkt – odpowiedź niepoprawna albo brak odpowiedzi Zadania 5. 2 pkt – za połączenie każdego zdania Zadania 6. 4 pkt – za przekształcenie każdego zdania 0,5 – 1 pkt – za każdą częściowo poprawną odpowiedź Suma: Zadania 5.= 6 pkt Zadania 6.= 8 pkt
7.	W zakresie kompetencji jęz.i rozumienia (Dz. U. 2020 poz. 1248: 1 8 o)	Uczeń rozumie fragmenty treści słuchanego lub czytanego tekstu łac.	C	Suma: 8 pkt za poprawną interpretację tekstu 4 pkt – za interpretację twórczą, choć niezgodną z faktami 0 pkt – brak odpowiedzi

Nr zad.	Treści przedmiotowe/ cele szczegółowe wynikające z podstawy programowej	Umiejętności, poprzez które stopień opanowania wiedzy może być oceniany	Poziom opanowania wiedzy	Zestaw kryteriów oceniania wraz z poziomem opanowania ocenianej wiedzy/ umiejętności
8.	W zakresie kompetencji kulturowych: znajomość mitologii greckiej i rzymskiej (Dz. U. 2020 poz. 1248: II 1)	Uczeń wykazuje zainteresowanie kulturą i literaturą łacińską	A. D	Za rozwiniętą wypowiedź pisemną: suma 10 pkt Błędy gramatyczne lub stylistyczne: minus 0,5 pkt – za każdy błąd. 0 pkt – brak odpowiedzi

Ocenianie: x punktów wliczonych do ogólnej oceny z sześciu testów – każdy test stanowi 20% – łącznie do zdobycia w ciągu semestru 120 %, z czego na ocenę bardzo dobrą wystarczy uzyskać więcej niż 80%, a na ocenę powyżej 60% ze wszystkich testów.

Uwagi: dostosowanie testu do zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych zob. fragment: Uwagi dotyczące oceniania w testach diagnostycznych badających poziom wiedzy i umiejętności oraz badających przyrost wiedzy i umiejętności – dostosowanie formy oceniania do zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych uczniów

1.2. Test diagnozy bieżącej

Testy diagnozy bieżącej należą do kategorii testów osiągnięć badających stopień opanowania materiału przez ucznia (por. Seretny 2004). Sprawdzają one treści, nad którymi pracowano i mogą obejmować jedno zagadnienie (np. jedną lekcję) lub większą jednostkę materiału (jeden dział lub jego część). Mogą być stosowane bardzo regularnie, w postaci np. krótkich testów na początku lekcji, aby powtórzyć materiał z lekcji poprzedniej. Testy te mogą być przydatne do powtórki treści gramatycznych, gdzie szczególnie ważna jest systematyczność. Stanowią informację dla ucznia i nauczyciela na temat tego, czego uczniowie nauczyli się na lekcjach (tamże).

Poniżej przedstawiono krótki test (ok. 10–15 minut) łączący treści gramatyczne i kulturowe, przewidziany do realizacji po lekcji ze scenariusza nr 11 Doroty Żuchowskiej – dotyczącego odmiany rzeczowników deklinacji II rodzaju nijakiego oraz zabytków na Forum Romanum. Ma on na celu sprawdzenie, co uczniowie zapamiętali z poprzednich zajęć i czy udało im się powtórzyć materiał gramatyczny w domu. W przypadku w miarę regularnego stosowania takich zadań uczący się wyrobią w sobie nawyk systematycznego utrwalania poznanych treści. Sprawdziany wiedzy nie powinny mieć charakteru pejoratywnie rozumianej diagnostyki nastawionej na braki osiągnięć – warto zwrócić uwagę, że kryteria oceniania są tu czysto formalne i niekoniecznie muszą bezpośrednio przekładać się na ocenę – ma to szczególne znaczenie w przypadku uczniów ze SPE, u których sposób oceniania będzie miał szczególne znaczenie dla

osiągnięcia pozytywnego wyniku. Można założyć, że krótkie testy tego typu składają się na jedną ocenę ogólną – wynikającą ze zgromadzenia danej liczby punktów ze wszystkich testów pisanych w semestrze przy założeniu, że aby zgromadzić określoną liczbę punktów, wystarczy napisać na maksymalną liczbę punktów 4 z 6 testów. Możemy wówczas wydobyć motywacyjny aspekt ze zwykle nieprzyjemnej dla ucznia czynności, jaką jest sprawdzanie wiedzy. W przypadku ucznia ze SPE, który nie mógłby poradzić sobie z napisaniem tego testu, można zastosować dowolne zadania obejmujące dane treści w zależności od deficytów wykonane ustnie lub pisemnie, np. opowiedz o Forum Romanum, odmień ustnie przez przypadki rzeczownik..., podaj tłumaczenie zdania... (podanego w ustnej formie przez nauczyciela).

Wersja A

Imię i nazwisko:

1. Zaznacz właściwą odpowiedź:

Curia to:

- a) budynek na Forum Romanum, w którym składano ofiary bogom rzymskim
- b) budynek na Forum Romanum, w którym obradował senat rzymski
- c) budynek na Forum Romanum służący jako więzienie

Uzupełnij zdanie:

Forum Romanum znajduje się między wzgórzami: i

2. a) Odmień wyraz przez przypadki w liczbie mnogiej: **oppidum**

b) Podaj przykład, liczbę i rodzaj rzeczownika oraz przetłumacz na język polski, zachowując właściwy przypadek: amicis

3. Przetłumacz na język polski zdania łacińskie:

Romani multos deos habent.

E Graecia in Italiam navigamus. Circa nos sunt multae insulae.

4. (*) Zamień liczbę (pojedynczą na mnogą lub mnogą na pojedynczą) we wszystkich wyrazach, które mogą ulec zmianie.

In horto pulchra statua est

De bellis disputare non amamus.

5. Opisz dowolną budowlę znajdującą się na Forum Romanum.

Wersja B

Imię i nazwisko:

1. Zaznacz właściwą odpowiedź:

Łuk triumfalny to

- a) budowla w kształcie bramy stawiana w murach miasta
- b) budowla w kształcie bramy stawiana dla uczczenia ważnego zwycięstwa zdobiona płaskorzeźbami opowiadającymi o triumfie

c) budowla zdobiona płaskorzeźbami opowiadającymi o triumfie

Podaj przykład:

Dokończ zdania zgodnie ze stanem faktycznym (wymień minimum dwie budowle):

Na Forum Romanum znajdują się

2. a) Odmień wyraz przez przypadki w liczbie pojedynczej: **navigium**
3. b) Podaj przypadek, liczbę i rodzaj rzeczownika oraz przetłumacz na język polski, zachowując właściwy przypadek: **oppido**
4. Przetłumacz na język polski zdania łacińskie:
 Forum Romanum est area inter Capitolium et Palatium.
 E curia senatores evadunt.
5. (*) Zamień liczbę (pojedynczą na mnogą lub mnogą na pojedynczą) we wszystkich wyrazach, które mogą ulec zmianie.
 Agricola in agris laborant.
 Amicus oppida antiqua visitare amat.
6. Opisz dowolną budowlę znajdującą się na Forum Romanum.

Kartoteka do testu diagnozy bieżącej

Nr zad.	Treści przedmiotowe/ cele szczegółowe wynikające z podstawy programowej	Umiejętności, poprzez które stopień opanowania wiedzy może być oceniany	Poziom opanowania wiedzy	Zestaw kryteriów oceniania wraz z poziomem opanowania ocenianej wiedzy/ umiejętności
1.	W zakresie kompetencji kulturowych uczeń posiada podstawową wiedzę z zakresu kultury materialnej w starożytności dotyczącą architektury rzymskiej i jej przeznaczenia (Dz. U. 2020 poz. 1248: 5 d.)	Uczeń identyfikuje budowle rzymskie wykorzystując wiedzę na temat architektury rzymskiej.	A	Wersja A: b) Rzymie; Kapitołem a Palatynem Wersja B: b); Łuk Tytusa (lub inny); Świątynia Westy, Łuk Tytusa (każda inna budowla na Forum Romanum) 2 pkt – za każdą poprawną odpowiedź a i b. 0, 5 pkt – każda niepełna informacja 0 pkt – odpowiedź niepoprawna albo brak odpowiedzi Suma: 4 pkt

Nr zad.	Treści przedmiotowe/ cele szczegółowe wynikające z podstawy programowej	Umiejętności, poprzez które stopień opanowania wiedzy może być oceniany	Poziom opanowania wiedzy	Zestaw kryteriów oceniania wraz z poziomem opanowania ocenianej wiedzy/ umiejętności
2. A, B	W zakresie kompetencji językowych odmiana rzeczownika deklinacji II rodzaju nijakiego w liczbie pojedynczej i mnogiej męskiego i nijakiego. (Dz. U. 2020 poz. 1248: 1 a. n.)	Uczeń odmienia wyraz łaciński deklinacji II rodzaju nijakiego przez przypadki. Uczeń poprawnie stosuje łacińską terminologię gramatyczną w odniesieniu do opisu łacińskiego systemu językowego.	A	Wersja A: Non. – a, Gen. – orum, Dat. – Acc. – a, Abl. is, – Voc. – a Wersja B: Nom. – um, Gen. – i, Dat. – o, Acc. – um, Abl. – o, Voc. – um 0, 5 pkt – za każdą poprawną formę 0 pkt – odpowiedź niepoprawna albo brak odpowiedzi Suma: 3 pkt
2 B	W zakresie kompetencji językowych uczeń zna i rozpoznaje formy fleksyjne rzeczowników regularnych deklinacji II rodzaju męskiego i nijakiego. (Dz. U. 2020 poz. 1248: 1 a. n.)	Uczeń analizuje formę morfologiczną wyrazów i porządkując je przypisuje do właściwej kategorii gramatycznej. Uczeń poprawnie stosuje łacińską terminologię gramatyczną w odniesieniu do opisu łacińskiego systemu językowego.	A B	Wersja A: Dat. lub Abl. masc. pl.: przyjaciółom, przyjaciółmi Wersja B: Dat. lub Abl. neut. sing.: miastu, miastem 0, 5 pkt – za każdą poprawną częściową odpowiedź (podanie pojedynczej kategorii gramatycznej, podanie znaczenia, podanie poprawnej formy znaczenia) 0 pkt – odpowiedź niepoprawna albo brak odpowiedzi Suma: 3 pkt

Nr zad.	Treści przedmiotowe/ cele szczegółowe wynikające z podstawy programowej	Umiejętności, poprzez które stopień opanowania wiedzy może być oceniany	Poziom opanowania wiedzy	Zestaw kryteriów oceniania wraz z poziomem opanowania ocenianej wiedzy/ umiejętności
3.	W zakresie kompetencji językowych: tłumaczenie tekstu łacińskiego na język polski (Dz. U. 2020 poz. 1248: I s.)	Uczeń tłumaczy zdania łacińskie na język polski.	D	Wersja A: Rzymianie mają wielu bogów. Płyniemy z Grecji do Italii /Włoch. Wokół nas jest wiele wysp. Wersja B: Forum Romanum jest równiną między Kapitołem a Pałacem. Z Kurii wychodzą senatorzy. 4 pkt – za przetłumaczenie każdego zdania 0,5–1 pkt – za każdą częściowo poprawną odpowiedź 0 pkt – odpowiedź niepoprawna albo brak odpowiedzi Suma: 4 pkt

Nr zad.	Treści przedmiotowe/ cele szczegółowe wynikające z podstawy programowej	Umiejętności, poprzez które stopień opanowania wiedzy może być oceniany	Poziom opanowania wiedzy	Zestaw kryteriów oceniania wraz z poziomem opanowania ocenianej wiedzy/ umiejętności
4.	W zakresie kompetencji językowych: dokonywanie transformacji gramatycznych w zakresie zjawisk składniowych: przekształcenia struktury składniowej zdania łac. (Dz. U. 2020 poz. 1248: 1 m)	Uczeń zamienia zdanie w liczbie pojedynczej na zdanie w liczbie mnogiej i odwrotnie.	C	Wersja A: In hortis pulchrae statuae sunt. De bello disputare non amo. Wersja B: Agricola in agro laborat. Amici oppidum antiquum visitare amant. 0,5–1 pkt – za każdą częściowo poprawną odpowiedź 0 pkt – odpowiedź niepoprawna albo brak odpowiedzi 4 – za przekształcenie każdego zdania Suma 8 pkt
5.	W zakresie kompetencji kulturowych uczeń posiada podstawową wiedzę z zakresu kultury materialnej w starożytności dotyczącą architektury rzymskiej i greckiej i jej przeznaczenia (Ibidem, 5 c. d.)	Uczeń opisuje zabytki znajdujące się na Forum Romanum	A C	Opis dowolnej budowli w zależności od rozwinięcia 1–10 pkt

Ocenianie: 32 punkty liczone do ogólnej oceny z sześciu testów – każdy po stanowi 20% łącznie do zdobycia w ciągu semestru 120%, z czego na ocenę bardzo dobrą wystarczy uzyskać więcej niż 80%, a na ocenę dobrą powyżej 60%.

Uwagi dotyczące dostosowania testu do zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych zob. fragment: Uwagi dotyczące oceniania w testach diagnostycznych badających poziom wiedzy i umiejętności oraz badających przyrost wiedzy i umiejętności – dostosowanie formy oceniania do zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych uczniów

1.3. Test diagnozy śródrocznej

Test diagnozy śródrocznej należy do sposobów sprawdzania stopnia opanowania przez ucznia materiału w danym semestrze. Zaproponowany przykład sprawdza opanowanie treści pierwszego semestru nauki. Wśród zadań znalazły się te badające stopień zrozumienia gramatyki oraz nietłumaczonego wcześniej tekstu łacińskiego o znanej treści (można wybrać dowolny inny tekst, którego uczniowie nie tłumaczyli), a także umiejętność jego analizy i interpretacji. Test został zaplanowany na 40 minut. W czasie tłumaczenia uczniowie korzystają ze słowników. Ćwiczenia posiadają dwie wersje: łatwiejszą – A, uwzględniającą potrzeby uczniów z trudnościami i trudniejszą – B, przeznaczona dla uczniów zdolnych. Uczniowie z dysleksją mogą wykonać ten test, odpowiadając ustnie. Przed tłumaczeniem tekstu powinni samodzielnie przygotować słownik.

Test diagnozy śródrocznej po semestrze I

Wersja A

Imię i nazwisko:

1. Przekształć zdania na ACI, zaczynając od wymienionych orzeczeń:

Aeneas Troianus est.

Romani narrant

Viri illi rem publicam prudentiā gubernant maxīmā.

Videmus

Servus non sum.

Dicunt

2. Odmień następujące rzeczowniki przez przypadki: filius vester (sing.); aquila partia (pl.)

Zadanie 3.

A) Przeczytaj tekst łaciński i odpowiedz na pytania.

Post Troiae exitium Aeneas cum Iulio filio et paucis Troianis e flammis Troiae evadunt et novam patriam quaerunt. Post multos annos in Italiam veniunt. Ex familia Iuli sunt Romulus et Remus. Numitor, avus puerorum, ab Amulio fratre regno privatur, filia autem Rhea Silvia in sacerdotium Vestae datur. Rhea Silvia duos pueros parit. Pater puerorum Mars, bellorum deus, esse dicetur (Wilczyński, Pobiedzińska, Jaworski 2012: 36).

a) Do jakiego greckiego mitu odnoszą Rzymianie początki Rzymu?

b) W jaki sposób Rzymianie łączą początki Rzymu ze światem bogów?

- c) Napisz w 2–3 zdaniach, o jakim wydarzeniu jest powyższy tekst.
- d) Które ze słów użytych w tekście posiada znaczenie „syn”: *filius, frater, puer*
- e) Wypisz wszystkie wyrazy oznaczające związki rodzinne:
- f) Podaj **znaczenie** wymienionych niżej wyrażen łacińskich, a następnie wskaż **kontekst** literacko-kulturowy, do których nawiązują pojęcia:
1. *flammae Troiae*
 2. *Troiae exitium*
 3. *in sacerdotium Vestae*
- g) Napisz tłumaczenie fragmentu tekstu łacińskiego, korzystając ze słownika.
- h) Wyjaśnij, dlaczego Rzymianie odwoływali się w micie o powstaniu Rzymu do boskich początków i greckiej mitologii?

Wersja B

Imię i nazwisko:

1. Przekształć zdania na ACI, zaczynając od orzeczenia:
Viri illi rem publicam prudentiā gubernant maxīmā.
Romani putant
Novum oppidum captamus. Videmus
Homerus Graecus est.
Constat
2. Odmień następujące rzeczowniki przez przypadki: **templum (pl); deus (sing, pl) ...**
3. a) Przeczytaj tekst łaciński i odpowiedz na pytania, wskazując odpowiednie wyrażenia lub fragmenty w tekście łacińskim:
Nobis sunt multae de Romulo et Remo fabulae a poetis narratae: de Rhea Silvia, de augurio: sex voltuces. Volgatior fama est ludibrio fratris Remum novos transilire muros; inde ab irato Romulo, cum verbis quoque increpitat et adicit, „Sic deinde, quicumque alius transiliet moenia mea,” interfectum. Ita solus potitus* imperio Romulus; condita urbs conditoris nomine appellant (Liv. 1.6.4-1.7.3).*

Komentarz:

vulgātus, a,um – powszechny, dobrze znany, tu: stopień wyższy: lepiej znany

frāter, – tris m. – brat, (Gen.)

trānsiliō, īre – przeskoczyć → czas przyszły: *transiliet* 3. sing. fut. ind. act.

**interfectum* – został zabity

potior, īrī, ītus sum – zapanować → *potitus** imperio – objął władzę

urbs, bis f – miasto

condō, ere, didī, ditum – zakładać miasta: *condita* – założone

conditor, ōris – założyciel (Gen.)

nōmen, inis n. – imię (Abl.)

b) Co było konsekwencją kłótni? Zaznacz prawidłowe odpowiedzi (1–2), a następnie zacytuj fragment tekstu.

- gniew Romulusa
- przekroczenie murów przez Remusa
- przekroczenie murów przez Romulusa
- śmierć Remusa

Fragment w tekście

c) Co było powodem sprzeczki? (Podaj odpowiedź, a następnie zacytuj fragment tekstu)
.....

Fragment w tekście:

d) Jak zatytułujesz powyższy fragment

e) Znajdź w tekście łaciński wyraz oznaczający *mit* (oraz wymień mity, o których jest mowa w tekście) –

f) Napisz tłumaczenie fragmentu tekstu łacińskiego, korzystając ze słownika.

g) W jaki sposób można rozumieć zdanie „Sic deinde, quicumque alius transiliet moenia mea”. Zinterpretuj ostrzeżenie, odwołując się do wiedzy z historii i literatury.

Kartoteka do testu diagnozy śródrocznej

Nr zad.	Treści przedmiotowe/ cele szczegółowe wynikające z podstawy programowej	Umiejętności, poprzez które stopień opanowania wiedzy może być oceniany	Poziom opanowania wiedzy	Zestaw kryteriów oceniania wraz z poziomem opanowania ocenianej wiedzy/ umiejętności
1.	W zakresie kompetencji jęz. dokonywanie transformacji gramatycznych w zakresie zjawisk składniowych: ACI, przekształcenia struktury składniowej zdania łac. (Dz. U. 2020 poz. 1248: 1 m)	Uczeń zamienia zdanie proste na zależne, posługując się składnią ACI.	C	Wersja A: Romani narrant Aeneam Troianum esse. Videmus viros illos rem publicam prudentiā gubernare maxīmā. Dicunt me servum non esse. Wersja B: Romani putant viros illos rem publicam prudentiā gubernare maxīmā. Videmus se novum oppidum captare. Constat Homerum Graecum esse. 2 pkt – za każdą poprawne przekształcenie. – 0,5 pkt – za każdy błąd. 0 pkt – odp. niepełna lub niepoprawna albo brak odpowiedzi Suma: 6 pkt

Nr zad.	Treści przedmiotowe/ cele szczegółowe wynikające z podstawy programowej	Umiejętności, poprzez które stopień opanowania wiedzy może być oceniany	Poziom opanowania wiedzy	Zestaw kryteriów oceniania wraz z poziomem opanowania ocenianej wiedzy/umiejętności
2.	W zakresie kompetencji językowych odmiana rzeczownika deklinacji I i II w liczbie pojedynczej i mnogiej oraz zaimków osobowych i dzierżawczych. (Dz. U. 2020 poz. 1248: 1 a. n.)	Uczeń odmienia rzeczownik, przymiotnik i zaimek dzierżawczy przez przypadki.	B	Wersja A: Nom. filius vester, Gen. filii vestrii, itd. Voc. fili vestri! Nom. aquilae partiae, itd. Wersja B: Non. templa, Gen. – orum, Dat.-is, Acc. – a, Abl. is, Voc. – a; sing. N. deus, Gen. dei, Dat. deo, Acc. deum, Abl. deo, Voc. deus (dive); pl. Non. dei (dii, di), Gen. deorum (deum), Dat. deis (diis, dis) Acc. – os, Abl. deis (diis, dis), – Voc. dei (dii, di), 0,5 pkt – za każdą poprawną odpowiedź. 0 pkt – odpowiedź niepełna lub niepoprawna albo brak odpowiedzi Suma: 12 pkt

Nr zad.	Treści przedmiotowe/ cele szczegółowe wynikające z podstawy programowej	Umiejętności, poprzez które stopień opanowania wiedzy może być oceniany	Poziom opanowania wiedzy	Zestaw kryteriów oceniania wraz z poziomem opanowania ocenianej wiedzy/ umiejętności
3.	A) W zakresie kompetencji językowych: rozumienie tekstu i (B) tłumaczenie tekstu łacińskiego na język polski (Dz. U. 2020 poz. 1248: l s.). (C) W zakresie kompetencji kulturowych wiedza z zakresu historii i literatury rzymskiej i greckiej i charakterystyka zjawisk z zakresu mitologii greckiej i rzymskiej, literatury i historii oraz poddanie ich interpretacji we właściwym kontekście (Ibidem, 8; 9b; 10)	Uczeń twórczo analizuje treść mitu wskazując na jego możliwe znaczenie w kontekście historycznym i znaczenie uniwersalne. Uczeń tłumaczy tekst łaciński, zachowując normę polską.	C D	Wersja A: (A) a) mity o Troi/ o wojnie Trojańskiej b) ojcem Romusa (mitycznego założyciela Rzymu) jest Mars c) luźny opis wydarzeń zawartych w tekście d) i. iii.; familia, frater, filius, avus, filia, pater, puer e) 1. płomienie Troi, klęska Troi; wojna Trojańska/ zburzenie Troi, wydarzenia opisane w Iliadzie Homera, 2. zniszczenie/ zagłada Troi; j.w.; 3. dost. urząd kapłanski/ kapłaństwo; np. na służbę Weście jako kapłankę Westy/ Rea Sylwia, córka Numitora w wyniku walki o władzę między braćmi, została oddana na służbę Weście przez Amuliusza, by nie miała potomstwa. Westalki będąc dziewicami, miały służyć w świątyni Westy, aby nie zgasł ogień. (C) Przykładowe treści zawarte w odpowiedzi: – uświetnienie pochodzenia poprzez wyprowadzenie początków Rzymu od bohatera Trojańskiego i Marsa – wskazanie na wojowniczość Rzymian w obliczu polityki podbojów – powiązanie dziejów Rzymian z dziejami starożytnej Grecji.

Nr zad.	Treści przedmiotowe/ cele szczegółowe wynikające z podstawy programowej	Umiejętności, poprzez które stopień opanowania wiedzy może być oceniany	Poziom opanowania wiedzy	Zestaw kryteriów oceniania wraz z poziomem opanowania ocenianej wiedzy/ umiejętności
				Wersja B: (A) a) i); iv); inde ab irato... interfectum b) przekroczenie murów przez Remusa; (kłótnia o władzę/o interpretację wróżby) obraza brata przez Remusa; de augurio... muros; c) dowolna odpowiedź; d) fabuła, mit o Romusie i Remuluse, o Rei Sylwi, o wróżbie C) podanie dowolnych przykładów z historii podbojów Rzymu, jego ekspansyjnej polityki, opis mitu Zasady punktacji: Wersja A i B: a) 1 pkt – <i>każda pojedyncza poprawna odpowiedź</i> B) 10 pkt – tłumaczenie C) 2 pkt za każde poprawny przykład 0 pkt – brak odpowiedzi Suma:

Uwagi dotyczące dostosowania testu do zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych zob. fragment: Uwagi dotyczące oceniania w testach diagnostycznych badających poziom wiedzy i umiejętności oraz badających przyrost wiedzy i umiejętności – dostosowanie formy oceniania do zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych uczniów.

1.4. Test diagnozy na zakończenie

Test diagnozy na zakończenie sprawdza stopień opanowania przez ucznia materiału po danym roku nauki – w przedstawionym przykładzie – po pierwszym roku. Bada rozumienie tekstu łacińskiego i umiejętność tłumaczenia, oparty jest na materiale znanym i tekstach wcześniej tłumaczonych na zajęciach (niekoniecznie przez daną grupę uczniów), dlatego nacisk położony jest na analizę gramatyczną, tłumaczenie zgodne z normą polską i interpretację fragmentu w kontekście wiedzy literacko-kulturowej i historycznej. Został on przygotowany w dwóch wersjach – łatwiejszej, A – dla uczniów z trudnościami w nauce i trudniejszej, B – dla uczniów zdolnych. W przypadku ucznia z dysleksją należy przeczytać fragment na głos, a jeśli są w klasie uczniowie, którzy nie są w stanie napisać testu na zajęciach – można poprosić o przygotowanie tłumaczenia i interpretacji w domu (w formie lektury łacińskiej) i przepytac ich z tłumaczenia, interpretacji i analizy gramatycznej na czystym tekście łacińskim np. w czasie dyżuru.

Wersja A

1. Przeczytaj tekst. Odpowiedz na pytania i przetłumacz na język polski podany poniżej tekst łaciński, korzystając ze słownika.

Fab. 94 Anchisa (A) Venus Anchisam Assaraei filium amare et cum eo concumbere dicitur, ex quo procreat Aeneam. Romani tradunt Venus Anchiso praecipere: „noli id apud homines enuntiare!”. Quod Anchises inter sodales per vinum eloquitur*. Dicitur a love fulmine ictum* perire. Quidam dicunt eum sua morte obire¹.

Komentarz (dla ucznia z problemami w nauce, ucznia z dysleksją)

concumbō, – *ere* – leżeć razem, spać razem

obeō, *obīre* – umrzeć

dicitur – *indicativus praesentis passivi* – mówi się, stwierdza się

prōcreō, *āre*, *āvī*;

praecipīō, *ere*, *cēpi*

enuntio, *āre*, *āvī*, *ātum* – przekazywać, rozgłaszać

eloquor, *eloquī*, *elocutus sum* – mówić, opowiadać: *eloquitur* – 3. sing. ind. praes, passivi – opowiada

iciō, *ere*, *īcī*, *ictum* – uderzać, ugodzić tu: uderzony, ugodzony

pereō, *īre* – ginąć, umierać

Zaimki

cum eo – z tym, z nim

ex quo – z którego

id – to (n.)

¹ Niniejszy fragment stanowi przykład ćwiczenia wykorzystanego w *Poradniku metodycznym do języka łacińskiego i kultury antycznej*.

quod – które, co (n.)

eum – Acc. m. ten, on

Rzeczowniki

homō, hominis → homines (Acc. pl)

fulmen, inis – Abl. piorunem

a love ← Iuppiter, Iovis – przez Jowisza

mors, mortis – śmierć → sua morte = śmiercią naturalną

Assaraei – Azariasza

2. Odpowiedz na pytania:

O jakich postaciach mitologicznych jest łaciński fragment?

Co się wydarzyło w opowiadaniu?

Kto się urodził z bosko-ludzkiego związku? (zaznacz właściwą odpowiedź)

a) Anchizes b) Azariasz c) Eneasza

3. Tłumaczenie:

4. Zanalizuj powyższy fragment, odpowiadając na pytania:

Jaki mit związany jest z urodzonym dzieckiem?

Mit a fakty historyczne – jak rozumiesz ten mit w kontekście wydarzeń historycznych?
.....

Wersja B

1. Przeczytaj fragment, odpowiedz na pytania, a następnie przetłumacz na podany poniżej tekst łaciński język polski.

Priori Remo augurium venire fertur, sex volucres; iamque nuntiatio augurio duplex numerus Romulo se ostendit. Utrumque regem sua multitudo consalutat: tempore illi praecepto, at hi numero avium regnum trahunt. Inde cum altercatione congressi certamine irarum ad caedem vertuntur; ibi in turba ictus Remus cadit. Volgatior fama est ludibrio fratris Remum novos transilire muros; inde ab irato Romulo, cum verbis quoque increpat et adicit, „Sic deinde, quicumque alius transiliet moenia mea,” interfectum*. Ita solus potitus* imperio Romulus; condita urbs conditoris nomine appellant (Liv. 1.6.4-1.7.3).

Komentarz:

praecipio, ere, cepi, ceptum – uprzedzać Abl. praecepto – z powodu pierwszeństwa

hic, haec, hoc – pl. m. hi – tamci, drudzy

congregior, gredi, gressus sum – spotykać się, walczyć

altercatio, ōnis f. – kłótnia, spór

certatio, ōnis f. – walka, bój

caedes, is f. – morderstwo

iciō, ere, īcī, ictum – uderzać, ugodzić tu: uderzony, ugodzony

vulgātus, a, um – powszechny, dobrze znany, tu: stopień wyższy: lepiej znany

frāter, – tris m. – brat (Gen.)

trānsiliō, īre – przeskoczyć → czas przyszły: **transiliet** 3. sing. fut. ind. act.

**interfectum* – został zabity

potior, īrī, ītus sum – zapanować → *potitus* imperio* – objął władzę

urbs, bis f – miasto

condō, ere, didī, ditum – zakładać miasta: *condita* – założone

conditor, ōris – założyciel (Gen.)

nōmen, inis n. – imię (Abl.)

2. Odpowiedz na pytania:

W opowiadaniu biorą udział (zaznacz właściwą odpowiedź):

wyłącznie Romulus; b) Romulus i Remus; c) Eneasz

Co się wydarzyło w opowiadaniu?

Jakie dwie wersje mitu podaje autor?

3. Tłumaczenie:

4. Zanalizuj powyższy fragment, odpowiadając na pytanie:

Mit a fakty historyczne – jak rozumiesz ten mit w kontekście historycznym?

5. Określ formę gramatyczną podkreślonych w tekście wyrazów i podaj ich formy podstawowe:

Kartoteka do testu diagnozy na zakończenie

Nr zad.	Treści przedmiotowe/ cele szczegółowe wynikające z podstawy programowej	Umiejętności, poprzez które stopień opanowania wiedzy może być oceniany	Poziom opanowania wiedzy	Zestaw kryteriów oceniania wraz z poziomem opanowania ocenianej wiedzy/ umiejętności
1. 2.	W zakresie kompetencji językowych: znajomość gramatyki j. łac. oraz umiejętność rozumienia i tłumaczenia tekstu łacińskiego (Dz. U. 2020 poz. 1248)	Uczeń czyta tekst łaciński ze zrozumieniem i odpowiada na pytania	C	4 pkt – poprawna odpowiedź w pytaniu otwartym 1 pkt – poprawna odpowiedź w pytaniu zamkniętym 0 pkt – odpowiedź niepełna lub niepoprawna albo brak odpowiedzi Wersja A: 2. c) Wersja B: 2. b) Suma: 9 pkt
3	W zakresie kompetencji językowych: rozumienie tekstu i (B) tłumaczenie tekstu łacińskiego na język polski (Dz. U. 2020 poz. 1248: I s.)	Uczeń tłumaczy tekst łaciński na język polski zachowując polską normę językową	A B	20 pkt za tłumaczenie – 0,5 pkt za każdy błąd

Nr zad.	Treści przedmiotowe/ cele szczegółowe wynikające z podstawy programowej	Umiejętności, poprzez które stopień opanowania wiedzy może być oceniany	Poziom opanowania wiedzy	Zestaw kryteriów oceniania wraz z poziomem opanowania ocenianej wiedzy/ umiejętności
4.	W zakresie kompetencji kulturowych uczeń posiada wiedzę z zakresu mitologii greckiej i rzymskiej i literat. (1; 3 a.) pozwalającą na analizę zjawisk z zakresu mitologii greckiej i rzymskiej, literatury i historii oraz poddanie ich interpretacji we właściwym kontekście kulturowym (8; 9b; 10)	Uczeń twórczo analizuje treść mitu wskazując na jego możliwe znaczenia uniwersalne. Uczeń łączy postacie mitologiczne z treściami z mitologii.	D	Wersja A: 10 pkt za każdą interpretację Wersja B: 20 pkt – interpretacja mitu w kontekście historycznym i literackim 9–1 interpretacja nieuwzględniająca kontekstu 0 pkt – brak odpowiedzi

Nr zad.	Treści przedmiotowe/ cele szczegółowe wynikające z podstawy programowej	Umiejętności, poprzez które stopień opanowania wiedzy może być oceniany	Poziom opanowania wiedzy	Zestaw kryteriów oceniania wraz z poziomem opanowania ocenianej wiedzy/ umiejętności
5.	W zakresie kompetencji językowych uczeń zna i rozpoznaje formy fleksyjne rzeczowników regularnych deklinacji I–II; formy słownikowe czasowników wraz z bezokolicznikiem łacińskim (Dz. U. 2020 poz. 1248: l. a; b; c; i; l.)	Uczeń rozpoznaje wyrazy łacińskie i analizuje ich formę	B	Wersja A: – Wersja B: <u>ostendit</u> – 3 sing. ind. preas. act ostendo – ere, di, tum (sum); trahunt – 3 pl. ind. preas.. traho, ere, xi, ctum; vertō, ere – (pass) zwracać się, uciekać (do czegoś) → vertuntur – 3. pl. ind. praes. Passivi, verbis; recz. pl. neut. abl. verbum, i 3 pkt – poprawna odpowiedź 0,5 pkt – każda częściowo poprawna odpowiedź 0 pkt – odpowiedź niepoprawna albo brak odpowiedzi Suma: 12 pkt

Uwagi: dostosowanie testu do zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych zob. fragment: Uwagi dotyczące oceniania w testach diagnostycznych badających poziom wiedzy i umiejętności oraz badających przyrost wiedzy i umiejętności – dostosowanie formy oceniania do zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych uczniów.

ROZDZIAŁ II

Testy diagnostyczne badające przyrost wiedzy i umiejętności

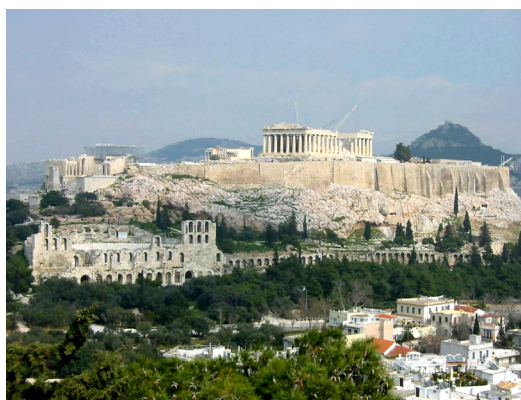
Test badający przyrost wiedzy i umiejętności jest formą pośrednią pomiędzy badaniem prognostycznym a diagnostycznym. Przeprowadzany jest on dwa razy w danym okresie nauki – poniżej zaprezentowano test przewidziany w pierwszym roku nauki w semestrze I oraz drugi – po zakończeniu semestru I. Celem jest zaprezentowanie uczniom treści, z którymi będą się zapoznawać na danym etapie (test 1), a następnie po pewnym okresie nauki – zbadanie, czy rzeczywiście znają już materiał (test 2). Procedura ta staje się dla nich cenną informacją zwrotną na temat procesu osobistego uczenia się. Test badający przyrost wiedzy i umiejętności ma na celu pokazać proces uczenia się i pomimo że test 2. jest trochę trudniejszy, uczący się prawdopodobnie będą już w stanie go rozwiązać po semestrze nauki. Dokonana przez uczniów interpretacja tego samego fragmentu zostanie przeprowadzona na głębszym poziomie – test taki posiada zatem wartość motywacyjną.

Test 1

1. Zaznacz według wzoru: sed — friend — venio — amicus — standard
- a) wyrazy łacińskie: filia — dar — via — lingua — mur — nauta — dea — Graecia
- b) czasowniki łacińskie: video, ere — totus, totius — tempus, —oris — vado, — ere — supero, — ere — tego, — ere — sum, esse — schola
- c) rzeczowniki łacińskie: lingua — omnis, -e — moveo, — ere — scio, —ire — porta — os, oris — habito, — are — nato, — avi
- d) budowle w Rzymie

Zdj.1

Zdj. 2

Zdj. 3*

Źródło: Zdj.1. [wikipedia.org](https://www.wikipedia.org) (dostęp 7.10.2022). Zdj.2. [wikimedia.org](https://www.wikimedia.org) (dostęp 7.10.2022). Zdj.3. Wolfgang Moroder, [wikipedia.org](https://www.wikipedia.org) (dostęp 7.10.2022).

e*) Jeśli znasz nazwy – podpisz obrazki

2. Połącz słowo po prawej stronie z jego znaczeniem po lewej stronie, Zapisz numer zgodnie z przykładem. Nie wszystkie słowa z listy zostaną użyte

Przykładowe zadanie 1

Nazwa	Opis
Via Appia	Port w pobliżu Rzymu
Pompeje	Jeden z zachowanych grobowców rzymskich położony przy Via Appia
Mauzoleum Cecylii Metelli	Rzymskie miasto zniszczone przez wybuch Wezuwiusza
Ostia	
Brundyzjum	
Ares	Rozstrzygnął spór pomiędzy Herą, Afrodytą i Ateną, był odpowiedzialny za wybuch wojny trojańskiej
Mars	
Neptun	Walczył w wojnie trojańskiej i udało mu się przeżyć, długo się tułał, został przyjęty życzliwie przez królową Dydonę, ostatecznie dodał do ujścia Tybru
Eneasza	
Odyseusz	Rzymskie imię boga wojny
Parys	

3. W opinii jednego historyka rzymskie mity założycielskie „ukazują, w jaki sposób Rzymianie późniejszych czasów chcieli widzieć siebie i jak chcieli być widziani przez innych”. Zinterpretuj w kontekście tej wypowiedzi zamieszczony niżej fragment mitu.

Romulus i Remus postanowili założyć miasto w tych okolicach, gdzie ich wyrzucono i gdzie się wychowali. (...) By więc bogowie opiekujący się tymi okolicami oznaczyli za pomocą wieszczby, który z nich ma nadać nazwę nowemu miastu i który ma sprawować rządy po założeniu, obrał sobie Romulus za miejsce do zasięgnięcia wróżby Palatyn, a Remus Awentyn. Według podania objawił się znak pomyślny najpierw Remusowi, w postaci sześciu sępów. Już ogłoszono pomyślną wróżbę na korzyść Remusa, gdy Romulus ujrzał podwójną liczbę tych ptaków; wtedy jednego i drugiego okrzyknęły królem ich własne orszaki (...). Wskutek tego wszczęła się między nimi sprzeczka i wśród obustronnej kłótni rozpoczęła się bitwa. Przy tej okazji Remus, ugodzony w tej bójce, padł martwy. Ale bardziej rozpowszechnione jest inne podanie: według niego Remus kpiąc sobie z brata przeskoczył nowobudujący się mur, a wtedy zabił go w gniewie Romulus, dodając ostrzegawcze słowa: „Tak zginie w przyszłości każdy, kto przekroczy moje mury”. W ten sposób sam Romulus objął władzę królewską, a założone miasto nazwano imieniem założyciela (Tytus Liwiusz 2004: ks. I).

.....

Test 2

1. Zaznacz wyrazy łacińskie według wzoru i podaj ich tłumaczenie.

Wzór: sed — friend — venio — amicus — standard

a) wyrazy łacińskie: Aeguptus — villa — vir — hook — deus — teatr — colligo — puella

Tłumaczenie:

b) czasowniki łacińskie: lingua — omnis, — e — moveo, — ere — scio, — ire — porta, — are — os, oris — habito, — are — nato, — avi

Tłumaczenie:

c) rzeczowniki łacińskie: video, — ere — nuntius, — i — tempus, — oris — vado, — ere — supero, — ere — tego, — ere — sum, esse — schola

Tłumaczenie:

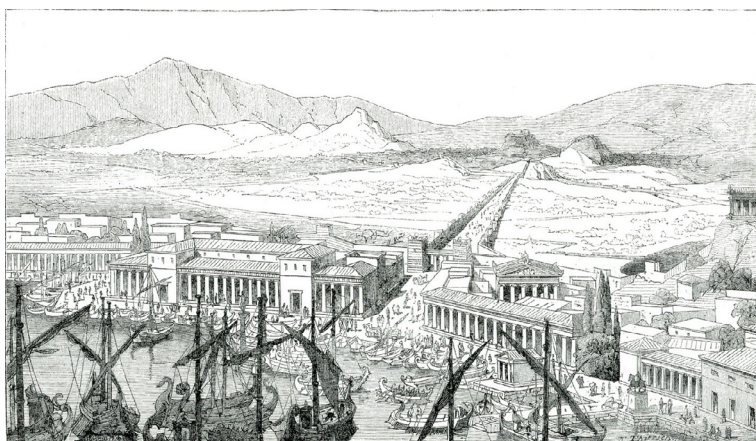
d) budowle w Rzymie:

Zdj. 1.

Zdj. 2.

Zdj.3.

Źródło: Zdj.1. [wikipedia.org](https://www.wikipedia.org) (dostęp 7.10.2022). Zdj.2. [wikipedia.org](https://www.wikipedia.org) (dostęp 7.10.2022). Zdj.3. [wikipedia.org](https://www.wikipedia.org) (dostęp 7.10.2022).

e*) Jeśli znasz nazwy – podpisz obrazki.

2. Połącz słowo po prawej stronie z jego znaczeniem po lewej stronie, Zapisz numer zgodnie z przykładem. Nie wszystkie słowa z listy zostaną użyte

Przykładowe zadanie

Nazwa	Opis
Via Appia	
Pompeje	Port w pobliżu Rzymu
Mauzoleum Cecylii Metelli	Jeden z zachowanych grobowców rzymskich położony przy Via Appia
Ostia	Rzymskie miasto zniszczone przez wybuch Wezuwiusza
Brundyzjum	
Ares	walczył w wojnie trojańskiej i udało mu się przeżyć, długo się tułał, żona długo na niego czekała i nie chciała wyjść za mąż, bo wierzyła, że wróci.
Mars	
Neptun	greckie imię boga wojny
Eneasza	odwiedził świat umarłych, gdzie jego ojciec opowiedział mu o sławie i przyszłych losach Rzymu
Odyseusz	
Romus	

3. W opinii jednego historyka rzymskie mity założycielskie „ukazują w jaki sposób Rzymianie późniejszych czasów chcieli widzieć siebie i jak chcieli być widziani przez innych”. Zinterpretuj w kontekście tej wypowiedzi zamieszczony niżej fragment mitu.

Romulus i Remus postanowili założyć miasto w tych okolicach, gdzie ich wyrzucono i gdzie się wychowali. (...) By więc bogowie opiekujący się tymi okolicami oznaczyli za pomocą wieszczby, który z nich ma nadać nazwę nowemu miastu i który ma sprawować rządy po założeniu, obrał sobie Romulus za miejsce do zasięgnięcia wróżby Palatyn, a Remus Awentyn. Według podania objawił się znak pomyślny najpierw Remusowi, w postaci sześciu sępów. Już ogłoszono pomyślną wróżbę na korzyść Remusa, gdy Romulus ujrzał podwójną liczbę tych ptaków; wtedy jednego i drugiego okrzyknęły królem ich własne orszaki (...). Wskutek tego wszczęła się między nimi sprzeczka i wśród obustronnej kłótni rozpoczęła się bitwa. Przy tej okazji Remus, ugodzony w tej bójce, padł martwy. Ale bardziej rozpowszechnione jest inne podanie: według niego Remus kpiąc sobie z brata przeskoczył nowobudujący się mur, a wtedy zabił go w gniewie Romulus, dodając ostrzegawcze słowa: „Tak zginie w przyszłości każdy, kto przekroczy moje mury”. W ten sposób sam Romulus objął władzę królewską, a założone miasto nazwano imieniem założyciela (Tytus Liwiusz 2004: ks. I).

Kartoteka do testów nr 1 i 2

Nr zad.	Treści przedmiotowe/ cele szczegółowe wynikające z podstawy programowej	Umiejętności, poprzez które stopień opanowania wiedzy może być oceniany	Poziom opanowania wiedzy	Zestaw kryteriów oceniania wraz z poziomem opanowania ocenianej wiedzy/ umiejętności
1. a)	W zakresie kompetencji językowych uczniów zna podstawowe słowa łacińskie (Dz. U. 2020 poz. 1248: l. 3.)	Uczeń rozpoznaje wyrazy łacińskie analizując ich formę	A B	Wyrazy łacińskie: Test 1: filia, via, nauta, lingua, dea, Graecia Test 2: Aegyptus, villa, vir, deus, colligo, puella 1 pkt – za każdą poprawną odpowiedź. 0 pkt – odpowiedź niepełna lub niepoprawna albo brak odpowiedzi Suma: 6 pkt Test 2.+ 6 za tłum.
1. b) 1. c)	W zakresie kompetencji językowych uczniów zna i rozpoznaje formy fleksyjne rzeczowników regularnych deklinacji I–V; oraz rzeczownika deus, przymiotników I–III; formy słownikowe czasowników wraz z bezokolicznikiem łacińskim (Dz. U. 2020 poz. 1248: l. a; b; c; i; l.)	Uczeń analizuje formę morfologiczną wyrazów i porządkując je przypisuje do właściwej kategorii gramatycznej	C	Czasowniki: Test 1: video, ere — vado, – ere — supero, –ere — tego, – ere — sum, esse Test 2: moveo, – ere — scio, –ire — habito, – are — porta, – are — nato, – avi Rzeczowniki: Test 1: lingua — porta — os, oris Test 2: tempus, – oris — nuntius,-i; schola 1 pkt – za każdą poprawną odpowiedź. 0 pkt – odpowiedź niepełna lub niepoprawna albo brak odpowiedzi Suma: 8 pkt Test 2.+8 pkt za tłum.

Nr zad.	Treści przedmiotowe/ cele szczegółowe wynikające z podstawy programowej	Umiejętności, poprzez które stopień opanowania wiedzy może być oceniany	Poziom opanowania wiedzy	Zestaw kryteriów oceniania wraz z poziomem opanowania ocenianej wiedzy/ umiejętności
1. d) 1. e)	W zakresie kompetencji kulturowych uczeń posiada podstawową wiedzę z zakresu kultury materialnej w starożytności dotyczącą architektury rzymskiej i greckiej i jej przeznaczenia (tamże 5 c. d.)	Uczeń rozpoznaje i nazywa budowle na zdjęciach w oparciu o wiedzę na temat architektury greckiej i rzymskiej.	A B	Test 1: 1, 3. 1. Łuk Tytusa (lub każdy inny łuk), 2. Partenon/ Akropol ateński; świątynia 3. Forum Romanum Test 2: 1; 2. 1. kolumna Trajana (Forum Trajana) 2. Świątynia Westy (Forum Romanum) 3. port w Pireusie (lub dowolna nazwa miasta portowego) 1 pkt – za każdą poprawną odpowiedź. 2 pkt – podanie każdej pełnej nazwy własnej 1 pkt – podanie funkcji lub kategorii budowli 0 pkt – odpowiedź niepoprawna albo brak odpowiedzi Suma: 8 pkt
2.	W zakresie kompetencji kulturowych uczeń posiada podstawową wiedzę z zakresu mitologii greckiej i rzymskiej i literatury (1; 3 a.)	Uczeń łączy postacie mitologiczne z treściami z zakresu mitologii.	A B	Test 1: 6, 4, 2. Test 2: 5, 1, 4. 1 pkt – poprawna odpowiedź. 0 pkt – odpowiedź niepoprawna albo brak odpowiedzi

Nr zad.	Treści przedmiotowe/ cele szczegółowe wynikające z podstawy programowej	Umiejętności, poprzez które stopień opanowania wiedzy może być oceniany	Poziom opanowania wiedzy	Zestaw kryteriów oceniania wraz z poziomem opanowania ocenianej wiedzy/ umiejętności
3.	W zakresie kompetencji kulturowych uczeń potrafi scharakteryzować i poddać interpretacji uwzględniającej właściwy kontekst kulturowy zjawiska z zakresu mitologii greckiej i rzymskiej, literatury i historii (8; 9b; 10)	Uczeń twórczo analizuje treść mitu wskazując na jego możliwe znaczenia uniwersalne.	D	10 pkt – interpretacja mitu w kontekście historycznym i literackim uwzględniająca różne elementy i aspekty recepcji 1–9 interpretacja nieuwzględniająca kontekstu lub zawierająca istotne braki – 0, 5 za każdy element 2 błędy ortograficzne – 1 pkt 0 pkt – brak odpowiedzi

Uwagi dotyczące oceniania w testach diagnostycznych badających poziom wiedzy i umiejętności oraz badających przyrost wiedzy i umiejętności – dostosowanie formy oceniania do zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych uczniów

W celu dokonania oceny podsumowującej uwzględniającej postępy uczniów w zakresie przyrostu wiedzy i umiejętności proponuje się wprowadzenie oceniania całościowego, które uwzględniałoby aktywność ucznia na lekcji, wywiązywanie się z zadań domowych, postępy oraz różne aktywności dodatkowe (np. udział w projekcie). W ten sposób rezultaty testów stanowiąc będą tylko jeden z elementów sprawdzania wyników i nie mają bezpośredniego przełożenia na ocenę końcową. Badania powinny służyć wskazaniu obszarów, w których poszczególni uczniowie odnoszą sukcesy oraz tych, nad którymi trzeba jeszcze pracować.

Proponuje się wprowadzenie oceny łącznej z sześciu testów, w których uczeń może zdobyć określoną liczbę punktów, a każdy z nich stanowi 20% oceny ogólnej, przy założeniu, że w ciągu semestru uczeń może zdobyć 120% punktów, a na ocenę bardzo dobrą wystarczy uzyskać 80% punktów, natomiast na ocenę dobrą – 60% punktów. Tak przyjęta skala uwzględnia potrzeby uczniów ze SPE, gdyż wystarczy, że napiszą oni każdy z testów na 67% lub tylko 5 testów na 80% i nadal mogą otrzymać ocenę bardzo dobrą. Ważniejsza jest sama ich aktywność – obecność na lekcji, a nie sam wynik pojedynczego testu.

Innym ułatwieniem, służącym uczniom ze SPE, jest operowanie czasem i formą testu: w zależności od potrzeb uczniów można wydłużyć czas jego pisania, a także zmienić

formę z pisemnej na ustną. Należy także wziąć pod uwagę możliwość poprawy testu czy powtórnego napisania go w zmodyfikowanej formie. Wyjątek stanowić tu będzie jedynie test diagnozy wstępnej na starcie, który nie ocenia wiedzy, ale kompetencje do nauki języków obcych, a zatem bezcelowe byłoby pisanie go ponownie.

ROZDZIAŁ III

Arkusze samooceny i oceny koleżeńskiej

Arkusze samooceny i oceny koleżeńskiej stanowią przykłady autoewaluacji oraz ewaluacji interakcji zachodzącej między uczniami na lekcjach języka łacińskiego i kultury antycznej. Celem badania jest wspieranie procesu nauczania poprzez wzmacnianie motywacji uczniów do nauki oraz poprawa interakcji w grupie, a w rezultacie uzyskanie lepszych efektów pracy. Arkusze te można wykorzystać na różnym etapie pracy z daną grupą, a uzyskane wyniki mogą służyć modyfikacji tych środków dydaktycznych i metod, które się nie sprawdzają w pracy z daną grupą uczniów i wyborze tych, które wspierają motywację i ułatwiają uczniom uczenie się. Uzyskana informacja zwrotna może wskazać, co jest dla uczniów zrozumiałe, a które treści wymagają powtórzenia. Niezależnie od szczegółowego celu badania – czy badanie nakierowane jest na określenie skuteczności metody, zrozumienie materiału, motywację do nauki, czy interakcję w grupie – wymienione składowe stanowią elementy współzależne i będą miały wpływ na wynik badania.

Arkusze samooceny i oceny koleżeńskiej można wykorzystać do ewaluacji pracy uczniów w grupie w jakimś projekcie edukacyjnym, do oceny pracy w grupach na lekcji czy pracy z wykorzystaniem nowo wprowadzonej metody czy do zbadania motywacji lub preferencji stylu uczenia się itp. Dobrze, aby ewaluacja stanowiła szybki i wygodny proces, a arkusze były proste graficznie. Arkusze mogą też przybrać formę krótkiego listu do siebie, dzienniczka sterowanego pytaniami pomocniczymi, formularza identyfikującego przeszkody i wskazującego, co uczniom przeszkadza, a co pomaga w nauce (zob. formularz oceny koleżeńskiej – identyfikacja przeszkód) itp. Warte uwagi są metody wizualne ze względu na swoją przejrzystą formę i łatwość użycia.

3.1. Arkusz samooceny

Poniżej przedstawiono arkusz samooceny dla uczniów podczas pracy metodą projektu, np. projektu tłumaczeniowego z języka łacińskiego i kultury antycznej. W pracy projektowej ważna jest współpraca uczniów w grupie, ale także praca indywidualna poszczególnych uczniów, terminowość wykonywania zadań i samodzielność uczniów. Uczniowie ze SPE mogą potrzebować wsparcia ze strony nauczyciela przy wypełnianiu ankiety. Nauczyciel chce sprawdzić, jak przebiega interakcja w poszczególnych grupach. Badaniu podlegają następujące kwestie:

- (1) Zaangażowanie uczniów w projekt.
- (2) Przebieg współpracy w grupie.
- (3) Postęp pracy indywidualnej wraz z identyfikacją trudności.

Arkusz nr 1: Ludziki na drzewie

Metoda oparta na teście psychologicznym brytyjskiego psychologa Pipa Wilsona, pracującego z ludźmi z zaburzeniami zachowania. Pierwszymi adresatami testu były dzieci w wieku szkolnym, jednak okazało się, że może być narzędziem stosowanym w badaniu dorosłych.

Imię nazwisko ucznia:

Badana metoda pracy: projekt tłumaczeniowy, w trakcie trwania projektu.

Komentarz

Nauczyciel informuje uczniów, że chce sprawdzić, jak radzą sobie w pracy nad projektem tłumaczeniowym, rozdaje uczniom ksero przedstawiające ludziki na drzewie, objaśnia rysunek i prosi uczniów o odpowiedź na pytania poprzez zaznaczenie właściwej, określającej ich samopoczucie pozycji na drzewie.

- Jak oceniasz swoje zaangażowanie w pracy nad projektem? Przyjrzyj się ilustracji i zaznacz, wybierając pozycję na drzewie (Z).
- Jak oceniasz postęp pracy, wyznaczonej tobie w projekcie. (P) Teraz przyjrzyj się ilustracji i zaznacz pozycję na drzewie.
- Czy w pracy nad projektem wystąpiły jakieś problemy lub trudności (w komunikacji w grupie, w pracy nad tłumaczeniem?) Przyjrzyj się ilustracji, zaznacz pozycję na drzewie (T) i nazwij problem.
- Jak oceniasz współpracę w grupie (W) – zaznacz pozycję na drzewie.

Ankieta może służyć zidentyfikowaniu i przezwyciężeniu trudności w pracy nad projektem tłumaczeniowym. Zebrane kwestionariusze nauczyciel grupuje według podziału na grupy i zestawia, a jeśli badanie ujawnia jakieś trudności, należy pomóc uczniom w rozwiązaniu problemu – wyniki mogą posłużyć jako punkt wyjścia do rozmowy o projekcie.

Ankiety można powtórzyć na zakończenie projektu, modyfikując odpowiednio pytania.

- Jak oceniasz swoje zaangażowanie w pracy nad projektem? Przyjrzyj się ilustracji i zaznacz, wybierając pozycję na drzewie (Z).
- Jak oceniasz swoją pracę w projekcie, czy jesteś zadowolona/ zadowolony z wyników projektu? (O)
- Jak oceniasz współpracę w grupie (W) – zaznacz pozycję na drzewie.
- Wyniki pomiarów warto omówić z uczniami, posługując się pytaniami pomocniczymi – można poprosić uczniów o wypełnienie dodatkowej ankiety i udzielenie odpowiedzi opisowej:

1. Czy moja „pozycja na drzewie” zmieniła się w trakcie trwania projektu i w jaki sposób? Zaznacz właściwe i wyjaśnij: TAK — CZĘŚCIOWO TAK — NIE.

W jaki sposób? Opisz kolejne pozycje:

Z (zaangażowanie)

W (współpraca)

2. Jak oceniasz te zmiany i dlaczego? Zaznacz w odniesieniu do:

Z: pozytywnie — negatywnie, ponieważ

W: pozytywnie — negatywnie, ponieważ

Dodatkowe pytania mogą pomóc uczniom uświadomić sobie zachodzące w nich zmiany, a nauczycielowi dostarczać informacji o zachodzącym w nich procesie uczenia się. Jest to szczególnie ważne w przypadku uczniów ze SPE, gdyż mogą oni nie dostrzegać tego, że się uczą. Uświadomienie im postępów w nauce, będzie stanowiło pozytywny czynnik motywujący do dalszej pracy. Wyniki ankiety, nauczyciel może porównać z rezultatami projektu.

Powtarzając badanie kilka razy w odniesieniu do danej metody, można sprawdzić na przestrzeni czasu, jak jest ona odbierana przez uczniów — czy jest skuteczną i dobrą metodą pracy w danej grupie uczniów.

3.2. Arkusz oceny koleżeńskiej

Ocena koleżeńska może być dobrym narzędziem do oceny pracy uczniów, w którą nauczyciel bezpośrednio nie ma wglądu, w szczególności zadań realizowanych w grupach w trakcie realizacji projektu. Poniższa ankieta może pomóc nauczycielowi w decyzji na temat planowania przyszłych zadań grupowych i projektów czy w doborze składu poszczególnych grup. Będzie to miało szczególne znaczenie dla uczniów ze SPE, którzy powinni mieć wspierające środowisko pracy. Podczas analizy takiej ankiety, należy porównać informacje dostarczone przez uczniów pracujących razem w grupie, a także zestawić je z wynikami projektu — można w ten sposób określić, czy i w jaki sposób skład grupy miał bądź nie miał wpływu na rezultat projektu, a w odniesieniu do ucznia ze SPE, jak jest postrzegany przez innych uczniów, czy jest akceptowany i czy mógł uzyskać odpowiednie wsparcie w grupie, a jeśli nie należy zmodyfikować sposób pracy w przyszłości.

W zamieszczonym poniżej formularzu zastosowano badanie polegające na identyfikacji przez uczniów przeszkód. Celem jest wskazanie „przeciwstawnych sił” — prowadzących do celu bądź odpychających osiągnięcia go (Bieniek: 8).

Identyfikacja przeszkód (pole siłowe)

Imię nazwisko:

Skład grupy:

Metoda pracy (zaznacz właściwe): projekt tłumaczeniowy / praca grupowa na lekcji języka łacińskiego i kultury antycznej.

Temat projektu/ zadania:

1. Wymień trzy rzeczy, które pomogły ci i trzy, które stanowiły przeszkodę w wykonaniu zadania.
2. Wymień trzy elementy współpracy z koleżanką/ koleżankami/ kolegą/ kolegami, które oceniasz pozytywnie i te, które oceniasz negatywnie.
3. Wymień trzy rzeczy, które pomagały ci w nauce w czasie współpracy w grupie i trzy, które ci przeszkadzały.

Należy pamiętać, że uczniowie mogą mieć uzasadniony opór przed oceną swoich rówieśników i może ona być zniekształcona na przykład obawą przed popsuciem relacji. Warto poszukiwać takich środków, które pomogą „obejść” opór lub będą wyrażały ocenę „nie wprost”, jak np. przedstawione wcześniej drzewo. Innym sposobem będzie pseudonimizacja, służąca ukryciu danych osoby oceniającej lub ocenianej. Można także przenieść odpowiedzi uczniów do sfery „prywatnej”, wykorzystując w tym celu dziennik prowadzony w domu, stanowiący dokument online współdzielony tylko z nauczycielem.

ROZDZIAŁ IV

Arkusze formatywnej i sumującej ewaluacji kompetencji kluczowych

Ewaluacja formatywna i sumująca – definicje

W odniesieniu do procesu ewaluacji istotnym aspektem brany pod uwagę jest czas przeprowadzenia ewaluacji – wyróżnia się tu ewaluację wstępną (*ex ante*), bieżącą (*on going*) i końcową (*ex post*). Cele ewaluacji formatywnej i sumującej można odnieść do tych typów. Terminem oceny formatywnej (kształtującej) określa się ewaluację, której celem jest „doskonalenie formy, planu oraz procesu wdrażania określonego programu czy interwencji społecznej” (Sobieraj 2014: 25). Realizowana jest ona *ex ante* lub w trakcie badanego procesu. Jej celem jest poprawa jakości programu, modyfikacja celów lub założeń, aby proces dydaktyczny przebiegał w sposób płynny. Funkcją ewaluacji formatywnej jest jej wpływ na przebieg procesu dydaktycznego oraz jego uczestników w trakcie trwania ewaluacji. Celem jej jest inicjowanie interakcji i dialogu, określenie potrzeb i oczekiwań oraz wskazanie możliwości rozwoju.

Z kolei **ewaluacja sumująca (konkluzywna, podsumowująca lub strategiczna)** ma na celu, jak wskazuje nazwa, podsumowanie działań objętych danym procesem, pokazanie ich efektów oraz zmian, które w wyniku tych działań zaszły. Z tego względu ocena ta jest realizowana w końcowej fazie realizacji danego programu czy działania lub po jego zakończeniu (Sobieraj 2014: 26). Ewaluacja sumująca może mieć charakter opisowy i wyjaśniający, a grono jej odbiorców jest zazwyczaj szersze. Podsumowuje ona realizowane działanie, opisuje jego wartości i rezultaty, identyfikuje trudności, daje wskazówki odnośnie tego, co warto powtórzyć, a z czego należy zrezygnować.

4.1. Arkusze formatywnej i sumującej ewaluacji kompetencji kluczowych – badanie wpływu rozumienia tekstu łacińskiego na umiejętność tłumaczenia

Prezentowany poniżej arkusze ewaluacji formatywnej oraz ewaluacji sumującej zastosowany został do działań nauczyciela ukierunkowanych na rozwijanie u uczniów umiejętności rozumienia tekstu łacińskiego, która stanowi podstawę umiejętności tłumaczenia tekstu łacińskiego – będącej jednym z głównych celów nauczania języka łacińskiego, określonych w podstawie programowej (Dz. U. 2020 poz. 1248: 8). Umiejętności te należą do kompetencji kluczowych w zakresie rozumienia i tworzenia informacji oraz kompetencji w zakresie wielojęzyczności (Rada UE 2018/C, 189/01). Ze względu na wielowymiarowy charakter umiejętności rozumienia i tłumaczenia tekstu łacińskiego, na co składa się równoczesne rozwijanie wiedzy językowej i kulturowej ucznia, wzbogacanie zasobu słownika, kształtowanie umiejętności dokonywania analizy i syntezy, a także rozwijanie kompetencji w zakresie języka polskiego itd., obszar badania zostanie zawężony do badania rozumienia tekstu łacińskiego o tematyce mitologicznej. Czas ewaluacji przypada na pierwszy semestr pierwszej klasy, kiedy te zagadnienia są wprowadzane. Celem badania jest określenie wpływu rozumienia na rozwój u ucznia umiejętności tłumaczenia na przykładzie tekstów z zakresu mitologii. Przyjęto metodę pracy nad rozumieniem tekstu poprzez przeprowadzenie ucznia przez kolejne fazy rozumienia od rozumienia globalnego – poprzez rozumienie selektywne – do rozumienia szczegółowego, którego efektem powinna być umiejętność

dosłownego przetłumaczenia tekstu, na głębszym zaś poziomie efektem rozumienia powinna być umiejętność interpretacji.

Można założyć, że dodatkowym celem badania będzie sprawdzenie wdrażania nowego działania czy praktyki: założmy, że nauczyciel, chcąc doskonalić swój warsztat, decyduje się na wprowadzenie nowej metody pracy. Badaniu podlega wdrażanie w nauczanie łaciny stosowanej w nauczaniu języków obcych nowożytnych techniki pracy z tekstem polegającej na zastosowaniu fazowego podejścia do rozumienia tekstu. Hipotezą badawczą jest założenie, że dla umiejętności tłumaczenia tekstu łacińskiego, oprócz rozwoju kompetencji językowych i kulturowych, szczególne znaczenie ma praca nad rozumieniem tekstu, a zastosowanie fazowego podejścia w nauczaniu rozumienia wpłynie pozytywnie na rozwój umiejętności tłumaczenia tekstu łacińskiego. Celem badania jest sprawdzenie czy metoda stosowana w nauczaniu języków nowożytnych sprawdzi się w przypadku języków klasycznych oraz czy posiada bezpośrednie przełożenie na jakość i dokładność tłumaczenia tekstu. W podobny sposób badaniu może podlegać każda metoda pracy, np. praca metodą projektu, wprowadzanie metod bezpośrednich itp. oraz wpływ danej metody na rozwój dowolnej kompetencji kluczowej, np. na umiejętność krytycznego myślenia, umiejętność uczenia się itd.

Zastosowanie narzędzia i interpretacja wyników

Opis procedury. Uczniowie nie wiedzą, co jest przedmiotem badania. Wyniki zestawiono w arkuszach formatywnej i sumarycznej ewaluacji.

Narzędziami ewaluacji są: obserwacja, ankiety ewaluacji i analiza prac uczniów:

1. 2–3 krótkich testów gramatyczno-leksykalnych pisanych przez ucznia w danym semestrze;
2. dwa arkusze ewaluacji kompetencji kluczowych dla ucznia;
3. aktywność ucznia na lekcji – wypowiedź ustna;
4. dwie prace pisemne przygotowane w domu;
5. obserwacja pedagogiczna;
6. ankiety samooceny wypełniana przez ucznia po lekcji opartej na fazach rozumienia oraz po tłumaczeniu tekstu bez ćwiczenia faz rozumienia;
7. analiza tekstu tłumaczenia napisanego przez ucznia w domu.

Przedstawione w tabeli przykładowe pytania badawcze sformułowane zostały w odniesieniu do założonych wskaźników umiejętności tłumaczenia tekstu łacińskiego. Przyjęto następujące wskaźniki: poziom wiedzy gramatyczno-leksykalnej, znajomość mitologii. Wskaźnikami różnicującymi są zastosowanie na lekcji języka łacińskiego fazowości rozumienia jako przygotowania do tłumaczenia bądź tłumaczenie bez tego typu przygotowania. Wskaźniki podzielono na dwie grupy:

- A. (A.1) Poziom znajomości gramatyki i leksyki;
- (A.2) Poziom wiedzy literacko-kulturowej.
- B. (B.1) Wprowadzenie faz rozumienia jako przygotowanie do tłumaczenia tekstu oraz
- (B.2) Tłumaczenie tekstu bez wprowadzenia w rozumienie tekstu. Przyjąć tu należy

wskaźniki obecne w tradycyjnym sposobie nauczania tłumaczenia, polegającym na przykład na przygotowaniu tekstów łacińskich w domu przed lekcją, a następnie analizowaniu i porównywaniu tłumaczeń na lekcjach.

Czas realizacji badania: w ciągu jednego semestru. Podsumowanie i liczenie wyników następują po zrealizowaniu wszystkich ćwiczeń tłumaczeniowych w danym semestrze.

Otrzymane wyniki analizujemy w następujący sposób:

1. Należy zsumować wszystkie wyniki z grupy A plus B1 i oddzielnie wszystkie wyniki z grupy A i B2: liczymy wyniki oddzielnie dla każdego z 10 wykonanych przez uczniów ćwiczeń tłumaczeniowych, uzupełniając skalę w prawej, skrajnej kolumnie tabeli – skala 1 do 5.

Przypadek 1: Uczniowie tłumaczą w domu kilka zdań o wędrowce Eneasza – ćwiczenie to należy do grupy B.2. Dla tego zadania należy zsumować wyniki z grup A (A.1.+A.2.) [wszystkie odpowiedzi na pytania wyróżnione kolorem żółtym] + B.2. [wszystkie odpowiedzi na pytania wyróżnione kolorem zielonym w tabeli]. Wykonujemy pięć takich ćwiczeń w semestrze, a więc obliczamy wyniki w ten sam sposób dla każdego z tych ćwiczeń. W rezultacie otrzymujemy pięć sum grupy B.2. Dodajemy wszystkie sumy.

Przypadek 2: Uczniowie tłumaczą w domu kilka zdań o konflikcie Romulusa i Remusa po lekcji wprowadzającej w rozumienie tekstu za pomocą faz rozumienia. Dla tego zadania należy zsumować wyniki z grup A (A.1.+A.2.)^a + B.1. Wykonujemy pięć takich ćwiczeń w semestrze, a więc obliczamy wyniki w ten sam sposób dla każdego z tych ćwiczeń. W rezultacie otrzymujemy pięć sum grupy B.1. Dodajemy wszystkie sumy.

2. Porównanie sum z grup B1 i B2. Wyższa liczba oznacza skuteczniejszą metodę.

Wnioski. W oparciu o otrzymany rezultat możemy w trakcie wdrażania nowej metody wzmocnić jej zastosowanie kosztem starej metody. W oparciu o wyniki możemy podjąć z uczniami rozmowę w trakcie trwania semestru na temat preferowanego przez nich podejścia do tłumaczenia, oczekiwań, dostrzeganych plusów i minusów, obszarów trudności lub przeprowadzić ankietę sumującą po zakończeniu semestru. W efekcie powinniśmy dążyć do ograniczenia lub wyeliminowania mniej skutecznej metody, a także należy zwrócić uwagę na potrzeby uczniów zarówno merytoryczne, jak i emocjonalno-motywacyjne, które mogą towarzyszyć żmudnej pracy tłumaczeniowej.

Arkusz ewaluacji formatywnej badającej umiejętność tłumaczenia tekstu

Wskaźniki umiejętności tłumaczenia tekstu łacińskiego	Narzędzia ewaluacji	Pytania badawcze. Oceń w skali 1-5, gdzie: 1 oznacza, że uczniowie nie potrafią – 5, że potrafią bez problemu)	Średnia całej grupy	Wybrany uczeń
A. 1. Przyrost wiedzy gramatycznej i leksykalnej	1. 2–3 krótkich testów gramatyczno- leksykalnych pisanym przez ucznia w danym semestrze 2. Dwa arkusze ewaluacji kompetencji kluczowych wypełniane przez ucznia 3. Obserwacja pedagogiczna	Jaki jest poziom opanowania materiału gramatycznego przez uczniów?		
		Czy uczniowie potrafią odmienić rzeczownik?		
		Czy uczniowie potrafią odmienić czasownik?		
		Czy uczniowie potrafią określić formę gramatyczną wyrazu w tekście?		
		Czy uczniowie potrafią dokonać transformacji zdania łac. – zamienić zdanie niezłożone na zd. zależne ACI?		
Czy uczniowie potrafią podać z pamięci znaczenie wyrazów?				
		Czy uczniowie potrafią znaleźć wyraz łaciński w słowniku (podać formę słow.)?		
B. 1.		Jak uczniowie radzą sobie z ćwiczeniami leksykalnymi poprzedzającymi czytanie?		

Wskaźniki umiejętności tłumaczenia tekstu łacińskiego	Narzędzia ewaluacji	Pytania badawcze. Oceń w skali 1-5, gdzie: 1 oznacza, że uczniowie nie potrafią – 5, że potrafią bez problemu)	Średnia całej grupy	Wybrany uczeń
A. 2. Przyrost wiedzy literacko-kulturowej z zakresu mitologii (st. opanowania tematu)	2. Dwa arkusze ewaluacji kompetencji kluczowych 3. Aktywność ucznia na lekcji – wypowiedź ustna 4. Dwie krótkie prace pisemne przygotowane przez ucznia w domu 5. Obserwacja pedagogiczna	Czy uczniowie potrafią wskazać związki między głównymi bohaterami mitów?		
		Czy uczniowie potrafią opowiedzieć mit związany z daną postacią?		
		Czy uczniowie potrafią zinterpretować dany mit?		
B. 1.		Jak uczniowie radzą sobie z ćwiczeniami aktywizującymi wiedzę kulturową poprzedzającymi czytanie?		
B. 1. Fazy rozumienia jako przygotowanie do tłumaczenia	6. Ankieta samooceny wypełniana przez ucznia po każdej z 5 lekcji opartych na fazach rozumienia oraz 7. Analiza tłumaczeń napisanych przez ucznia w domu po takiej lekcji	*Jak uczniowie radzą sobie z ćwiczeniami sprawdzającymi rozumienie globalne?		
		*Jak uczniowie radzą sobie z ćwiczeniami sprawdzającymi rozumienie selektywne?		
		*Jak uczniowie radzą sobie z ćwiczeniami sprawdzającymi rozumienie selektywne?		
		*Jak uczniowie radzą sobie z tłumaczeniem:		
		*a) stopień dokładności		
		*b) stopień poprawności stylistycznej		
		*c) liczba błędów		
		*d) czas przeznaczony na tłumaczenie		

Wskaźniki umiejętności tłumaczenia tekstu łacińskiego	Narzędzia ewaluacji	Pytania badawcze. Oceń w skali 1-5, gdzie: 1 oznacza, że uczniowie nie potrafią – 5, że potrafią bez problemu)	Średnia całej grupy	Wybrany uczeń
B. 2.	6. Ankieta samooceny wypełniana przez ucznia po każdym z 5 zadań polegających na przetłumaczeniu krótkiego tekstu łacińskiego w domu 7. Analiza tłumaczenia napisanego przez ucznia w domu	*Jak uczniowie radzą sobie z tłumaczeniem:		
		*a) dokładność tłumaczenia;		
		*b) stopień poprawności stylistycznej		
		*c) liczba błędów		
		*d) czas przeznaczony na tłumaczenie		

*pytania badawcze należy zadać oddzielnie dla każdej lekcji i każdego tłumaczenia

W momencie, kiedy już została określona skuteczność techniki czy metody, a nauczyciel zmodyfikował sposób prowadzenia lekcji, można przeprowadzić następującą ewaluację podsumowującą efektywność działań. Załóżmy, że uczniowie preferują metodę opartą na fazach rozumienia, ale tłumaczenie nowego, nieznanego fragmentu przygotowują w domu (jako lekturę) – zadanie to należy do powyżej zdefiniowanej kategorii B.2.

Przedmiot ewaluacji: rozwój umiejętności tłumaczenia tekstu łacińskiego.

Obszar ewaluacji: postępy uczniów w zakresie tłumaczenia tekstu łacińskiego.

Kryterium ewaluacji: efektywność działań nauczyciela w obrębie wyboru technik nauczania rozumienia tekstu łacińskiego.

Czas ewaluacji: jeden semestr.

Skala: 5 – jak najbardziej; 4 – raczej tak; 3 – nie wiem; 2 – raczej nie; 1 – nie.

Analiza wyników: analizy wyników dokonuje się w oparciu o porównanie wyników ankiet – przeprowadzanych na początku semestru (P) i na końcu (K) – arkusz ewaluacji sumującej; oraz ankieta na temat pracy w domu nad lekturą łacińską (B.2.).

Obliczanie wyniku (osobno dla każdego ucznia): należy osobno zsumować wyniki z kolumn: ΣP oraz ΣK , a następnie porównać obie sumy, jeśli ΣK jest większa od ΣP , oznacza to rozwój umiejętności tłumaczenia tekstu w przypadku danego ucznia. Następnie otrzymany wynik porównujemy z zaznaczoną kolorem pomarańczowym opisową częścią arkusza 1.2. oraz tłumaczeniem ucznia – można dokonać jego oceny w oparciu o (zieloną) część B.2. arkusza 1.1. W analizie tej należy zwrócić uwagę

na obszary trudności, gdyż pewne rzeczy mogą wymagać dodatkowych ćwiczeń lub powtórki materiału.

Cele i rezultaty: na podstawie wyników ewaluacji można dokonać analizy efektywności działań nauczyciela – o planowanym, jak i nieplanowanym charakterze i dokonać rekomendacji na przyszłość (Koprowicz 1997: 279), np. co do długości tłumaczonego w domu przez uczniów tekstu, wprowadzenia ćwiczeń przygotowawczych czy wzmocnienia motywacji do pracy nad tłumaczeniem.

Arkusz ewaluacji sumującej badającej umiejętność tłumaczenia tekstu (dla ucznia)

	Wskaźniki umiejętności tłumaczenia tekstu łacińskiego Dokonaj oceny w skali: 5 – jak najbardziej; 4 – raczej tak; 3 – nie wiem; 2 – raczej nie; 1 – nie.	Na początku semestru (P)	Na końcu nauki w danym semestrze (K)
A.1.	Potrafię rozpoznać w tekście wyrazy, które znam.		
	Potrafię podać formę podstawową wyrazu w tekście.		
	Potrafię podać formę gramatyczną wyrazu w tekście.		
	Potrafię znaleźć wyraz w słowniku.		
	Potrafię odmienić wyraz w tekście przez znane mi kategorie.		
	Potrafię zgadnąć znaczenie wyrazu z kontekstu.		
A.2.	Rozpoznaję mit/wydarzenie, o którym jest tekst.		
	Znam związki między postaciami zanim przeczytam tekst.		
	Znam wydarzenia zanim przeczytam tekst.		
	Pamiętam kontekst historyczny lub literacki związany z danym tekstem.		
B.1.	Potrafię wykonać ćwiczenia do tekstu łacińskiego zaproponowane przez nauczyciela.		
	Potrafię własnymi słowami opowiedzieć przeczytany tekst.		
	Rozumiem, co wydarzyło się w tekście.		

	Wskaźniki umiejętności tłumaczenia tekstu łacińskiego Dokonaj oceny w skali: 5 – jak najbardziej; 4 – raczej tak; 3 – nie wiem; 2 – raczej nie; 1 – nie.	Na początku semestru (P)	Na końcu nauki w danym semestrze (K)
B.2. Lektura łacińska	Przygotowanie tłumaczenia zajęło mi: napisz, ile godzin.		
	Czytając tekst łaciński bez słownika zrozumiałem/-am, o czym jest (napisz, co rozumiałeś/-aś).		
	Znałem/-am kontekst historyczno-literacki tłumaczonego tekstu (tak – częściowo – nie). Sprawdziłem/-łam wiadomości na temat tekstu w... (tak – częściowo – nie; gdzie?).		
	Opisz proces tłumaczenia tekstu (co robiłeś/robiłaś po kolei?) a) przygotowanie do tłumaczenia b) faza tłumaczenia c) faza poprawy tekstu		

ROZDZIAŁ V

Propozycje prac projektowych pozwalających ocenić poziom rozwoju kompetencji kluczowych

Nauczanie metodą projektów posiada zaletę kształtowania i rozwoju kompetencji kluczowych i uniwersalnych. Przykłady prac projektowych w niniejszym rozdziale oparte zostały na omawianym poradniku metodycznym do języka łacińskiego i kultury antycznej, scenariuszu nr 2 dołączonym do poradnika oraz na innych scenariuszach – interdyscyplinarnych do języka łacińskiego i kultury antycznej, lekcji D. Żuchowskiej do programu *Ludendo discamus!* (Żuchowska 2019b: scenariusz nr 24) o temacie *Charakterystyka teatru starogreckiego*.

W nauczaniu języka łacińskiego i kultury antycznej należy zwrócić uwagę na realizowanie tematu przekładu w formie projektu (zob. rozdz. 2.2.4 w Poradniku), czyli tłumaczenie tekstu łacińskiego (w formie tzw. lektury łacińskiej) przygotowywane przez uczniów indywidualnie albo grupowo. Przykładami takich projektów może być projekt interdyscyplinarny pt. *Polskie i angielskie tłumaczenie dialogu Cyclerona o przyjaźni (Laelius de Amicitia) czy Jak założyć nowe miasto? – wieloletni projekt tłumaczeniowy dla początkującego badacza, historyka, tłumacza* albo projekt zawierający elementy pracy tłumaczeniowej z poradnika metodycznego *Śladami bohaterów greckiej i rzymskiej mitologii*. Tłumaczenie w projekcie przebiega zgodnie z etapami procesu dydaktycznego, a sama praca metodą projektu wspiera rozwój kompetencji kluczowych zarówno osobistych i w zakresie uczenia się, jak i społecznych, a także kompetencji w zakresie planowania i przedsiębiorczości. W trakcie indywidualnych zadań rozwijana jest kreatywność uczniów oraz samodzielność myślenia. Walorem zadań grupowych jest uczenie się zasad współpracy, umiejętności negocjacji, planowania i odpowiedzialności. Realizację projektu tłumaczeniowego można poddać ewaluacji formatywnej oraz ewaluacji sumującej, a rozwój kompetencji ucznia w czasie pracy ocenić na podstawie arkusza samooceny i oceny koleżeńskiej wypełnianego przez ucznia (zob. przykłady ankiet w scenariuszach interdyscyplinarnych, p. 11).

Realizując treści nauczania języka łacińskiego, można wprowadzać prace projektowe o różnej tematyce – zarówno te interdyscyplinarne, jak i jednodziedzinowe. Przykładami takich prac mogą być projekty interdyscyplinarne pt. *Jak poprowadzić łacińskie gospodarstwo wiejskie? – plakat interdyscyplinarny; Od Homera do humanistyki cyfrowej – wprowadzenie do czytania, rozumienia i odbioru literatury współczesnej; Jak słuchać lepiej, widzieć i czuć więcej? – międzykulturowy projekt na temat tolerancji*. Przykładem projektu jednodziedzinowego jest projekt Żuchowskiej dotyczący teatru greckiego (scenariusz 24) lub *Siedem cudów świata starożytnego* (Żuchowska, 2009), choć także w nich możliwe jest podejście interdyscyplinarne. Zaletą projektów interdyscyplinarnych jest to, że umożliwiają one dodatkowo rozwój kompetencji, które zazwyczaj na lekcjach łaciny nie są rozwijane lub są kształtowane w mniejszym stopniu, np. podejmowane w nich działania artystyczne rozwijają kreatywność uczniów, jak w projekcie nt. teatru greckiego czy plakatu z projektu o gospodarstwie wiejskim.

Ewaluując pracę zespołową w czasie wykonywania projektu, można uzyskać cenną wiedzę na temat interakcji zachodzącymi w klasie – grupowe zadania projektowe mają szczególne znaczenie dla rozwoju i kształtowania kompetencji kluczowych. Obok

kompetencji jednostkowych ucznia, należałoby poddać ocenie rozwój kompetencji społecznych badanej grupy. Można odwołać się tutaj do modelu Kirkpatricka (Kloosterman 2007: 19), który wyszczególnia cztery poziomy ewaluacji, do których trzeba dobrać odpowiednie arkusze lub techniki ewaluacji:

- badanie reakcji uczestników projektu (poziom zadowolenia);
- proces uczenia się (czego uczniowie się nauczyli);
- zachowanie (czy realizacja projektu miała wpływ na zmianę zachowania);
- wyniki (w jaki sposób realizacja projektu wpłynęła na rozwój ucznia – zarówno ogólny i w zakresie treści nauczania danego przedmiotu).

W przypadku pracy metodą projektu szczególnie ważna jest ewaluacja ciągła – projekt zazwyczaj trwa w czasie i ciągła ewaluacja może służyć udoskonaleniu go, niwelowaniu ryzyka niepowodzenia, usuwaniu przeszkód i wzmacnianiu pozytywnych rezultatów. Można wykorzystać tutaj szybkie metody ewaluacji, jak np. prezentowane w rozdziale III drzewo, warto jednak sięgnąć po różne techniki ewaluacji – poniżej można znaleźć kilka przykładów.

A. Termometr (Kloosterman et al. 2007: 72). Technika ta sprawdzi się do oceny atmosfery w grupie, można wykorzystać ją również w pracy online. Uczniowie podchodzą do narysowanego przez nauczyciela termometru ze skalą (od wartości najniższej do najwyższej): nieprzyjazna, chłodna, oficjalna, przyjazna, ciepła. Wzór można zaczerpnąć z przywołanej publikacji. Uczestnicy projektu wpisują swoje inicjały na przedstawionej skali-termometrze. Powtórzenie ewaluacji kilka razy w trakcie trwania projektu pomoże monitorować przebieg relacji w danej grupie uczniów oraz interweniować w przypadku pojawiających się problemów.

B. Sznurek do białizny (Kloosterman et al. 2007: 66). Technikę tę można zaproponować na wstępnym etapie pracy nad danym projektem. Uczniowie zapisują swoje obawy wykorzystując rysunki z częściami garderoby i wieszając je na rzeczywistym, wirtualnym (online) lub narysowanym na tablicy sznurku. Technika ta wymaga więcej czasu, jednak dobrze angażuje uczniów i zachęca do wzięcia odpowiedzialności za projekt. Można ją wykorzystać opracowując regulamin projektu. A na zakończenie projektu sprawdzić, które z propozycji zostały wykorzystane, które nadzieje się spełniły i jakie obawy były daremne.

C. Koło ewaluacji (oprac. Małek: 2). Jest to stosunkowo szybka technika pozwalająca poznać różne aspekty działania uczniów w projekcie. W koło podzielone na cztery równe części wpisuje się tematy interesujących nas zagadnień, np. zdobyta wiedza, praca w grupie, realizacja zadań, zadowolenie z udziału. Posługując się inicjałami, uczestnicy projektu wpisują swoje inicjały w okrąg stawiając oznaczając kropkę wskazującą ich pozycję względem środka koła oznaczającego 100%. Następnie można poprosić uczniów o komentarz słowny lub pisemny, dotyczący uzasadnienia ich oceny.

D. Pociąg do przyszłości (Kloosterman 2007: 70). Uczniowie indywidualnie lub w grupach wypełniają kartę zatytułowaną: Pociąg do przyszłości, która przedstawia rysunek pociągu z sześcioma wagonami. Na lokomotywie widnieje nazwa projektu, a na poszczególnych wagonach zapisuje się pytania dotyczące etapu realizacji projektu. Uczniowie udzielają odpowiedzi na nie. Technika ta służy do oceny działań

ex post i planowania przyszłości i można ją wykorzystać do ewaluacji projektu oraz sformułowania wniosków dla przyszłych projektów. Może się jednak sprawdzić także w podsumowaniu jakiegoś etapu pracy nad projektem w celu identyfikacji ryzyka (np. jeden z wagonów może oznaczać ryzyko wykolejenia się pociągu) oraz ustalenia strategii zmierzającej do pomyślnego zakończenia. Rysunek może być podstawą pracy indywidualnej lub w grupach, a pytania-wagony są omawiane w czasie spotkania z całą klasą.

ROZDZIAŁ VI

Arkusze ewaluacji kompetencji kluczowych i uniwersalnych (nauczyciel, uczeń)

Kompetencje kluczowe i uniwersalne mogą podlegać badaniu w kontekście realizacji przedmiotowych treści nauczania, jak i ogólnego intelektualnego rozwoju ucznia – podlegających ocenie w trakcie obserwacji pedagogicznej, czy na podstawie analizy przeprowadzonych ankiet. W przypadku nauczania języka łacińskiego i kultury antycznej ewaluacji będą podlegać: kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji, umiejętności językowe, kompetencje osobiste i uczenia się: krytyczne myślenie i kreatywność, umiejętności interpersonalne: skutecznego komunikowania wiedzy, ale też kompetencje społeczne – zwłaszcza rozumienie znaczenia kultury antycznej, które umożliwia stawianie się świadomym odbiorcą i uczestnikiem kultury (Dz. U. 2020 poz. 1248, p. III: 14).

6.1. Arkusz ewaluacji kompetencji kluczowych i uniwersalnych dla nauczyciela

Zaobserwowane wnioski z badania można zestawić w arkuszu ogólnym dla całej grupy uczniów albo dla każdego ucznia, stosując oddzielny arkusz (w zależności od założonego celu ewaluacji). Poniżej przedstawiono arkusz oceny kompetencji mających znaczenie w nabywaniu kluczonej w nauczaniu języka łacińskiego i kultury antycznej umiejętności rozumienia i tłumaczenia tekstu łacińskiego na język polski (Dz. U. 2020 poz. 1248: 14). Są to: kompetencje w zakresie wielojęzyczności, kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji, kompetencje w zakresie umiejętności uczenia się (Rada U. E. C 189/01). Zastosowany arkusz można analizować dla każdego ucznia lub całej grupy w odniesieniu do treści poznawanych na danym etapie nauki albo dla wybranej przez nauczyciela grupy badawczej, np. uczniów ze SPE.

Arkusz 1.

Klasa I / semestr 1:

	Kompetencje językowe w zakresie wiedzy nt. systemu języka łacińskiego	Kompetencje w zakresie umiejętności uczenia się	Rozwój umiejętności w zakresie rozumienia treści kulturowych	Wnioski i rekomendacje
Osiągnięcia uczniów (nie) 1 – 2 – 3 – 4 – 5 (tak)	Uczniowie umieją odmienić przez przypadki rzeczownik i przymiotnik rodzaju męskiego i nijakiego deklinacji 2 (itp. pozostałe treści programu)	Uczeń potrafi znaleźć w słowniku rzeczownik i przymiotnik rodzaju męskiego i nijakiego deklinacji 2. Uczeń wykazuje systematyczność w uczeniu się gramatyki łacińskiej	Uczniowie potrafią opowiedzieć mity o powstaniu Rzymu. Uczniowie znają mit o Eneaszu i potrafią określić jego związek z mitami o Rzymie (itp. realizowane treści)	Np. powtórzenie odmiany rzeczownika <i>deus</i>
Kamienie milowe	Uczniowie potrafią opowiedzieć, co wydarzyło się w micie o powstaniu Rzymu. Uczniowie potrafią zrozumieć prosty tekst łaciński na temat powstania Rzymu. Uczniowie potrafią podać formę podstawową rzeczownika w znanej im deklinacji i znaleźć nieznane słowo w słowniku itp.			
Przeszkody i trudności	Tylko niektórzy uczniowie potrafią odmienić przez przypadki rzeczowniki deklinacji 2.	50% uczniów nie pracuje systematycznie. Tylko kilku uczniów jest przygotowanych do lekcji i odrobiło zadanie domowe		Należy zachęcić uczniów do systematyczności

6.2. Arkusz ewaluacji kompetencji kluczowych i uniwersalnych dla ucznia

Karty arkuszy ewaluacji kompetencji kluczowych i uniwersalnych dla ucznia mogą uwzględniać wszystkie ważne w nauczaniu języka łacińskiego i kultury antycznej kompetencje – pomoże to wskazać, w jakich obszarach w danym czasie uczeń się rozwija najintensywniej. Uczący się powinni wypełniać je systematycznie i przynajmniej kilka razy w semestrze udostępniać nauczycielowi do wglądu we wskazanych na początku roku terminach. Nauczyciel na tej podstawie będzie mógł śledzić rozwój uczniów i modyfikować treści nauczania – w celu uzupełnienia i powtórzenia tych rzeczy, z którymi uczący się mają problemy. Warto pamiętać o jasnej i precyzyjnej instrukcji, jak wypełniać karty oraz przypomnieć uczniom o ich systematycznym wypełnianiu, np. co drugi tydzień zalecając stworzenie wpisu jako zadanie domowe (tworząc arkusze współdzielone online, nauczyciel ma możliwość wglądu w karty na bieżąco).

Można zalecić uczniom, by czytając teksty czy oglądając filmy, zwracali uwagę na pojawiające się treści antyczne i zapisywali swoje spostrzeżenia w karcie. Ciekawą propozycją oceny rozwoju kompetencji językowych jest Europejskie Portfolio Językowe – korzystając z zawartych tam pomysłów można wzbogacić formę graficzną arkuszy. Chcąc nadać arkuszom ciekawszą formę, można przekształcić je w interaktywne plakaty tworzone online przez ucznia i komentowane przez nauczyciela na bieżąco, co może podkreślić celowość całego przedsięwzięcia. Zakres treści należy dostosować do danego etapu realizacji programu, np. w odniesieniu do każdego semestru. Poniżej przedstawiono przykładową kartę w formie tabeli (dla klasy pierwszej, semestr I), ale można jej nadać układ „mapy myśli”, wpisując kompetencje kluczowe promieniście jako gałęzie drzewa, a dalsze punkty jako odnogi. Różnorodne graficzne rozwiązania pomogą uczniom ze SPE, zwłaszcza tym, którzy lepiej wyrażają swoje myśli w postaci grafiki czy krótkiego komentarza.

Arkusz 2.

Zabierz kartę do domu, przeczytaj i umieść w widocznym miejscu, tak abyś mogła/ abyś mógł często zaglądać do niej i wpisywać swoje spostrzeżenia w czasie nauki.

1. Zaznacz odpowiedzi i zapisz daty wpisów (lub jeśli karta została wypełniona w jednym dniu podaj datę ogólną):

Kompetencje kluczowe i uniwersalne	Co już umiem? Co już potrafię?	Na pytania zamknięte odpowiedz: tak, raczej tak, nie wiem, raczej mam trudności, nie
Kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji	- Potrafię zrozumieć treści z zakresu mitologii greckiej i rzymskiej w różnych kontekstach. - Zrozumiałam/ zrozumiałem, czytając/ słuchając/ oglądając film...	

Kompetencje kluczowe i uniwersalne	Co już umiem? Co już potrafię?	Na pytania zamknięte odpowiedz: tak, raczej tak, nie wiem, raczej mam trudności, nie
Kompetencje w zakresie umiejętności językowych	- Potrafię rozpoznać poznane i nowe rzeczowniki łacińskie w tekście oryginalnym i potrafię je odmienić. - Potrafię rozpoznać czasowniki łacińskie w tekście oryginalnym i potrafię je odmienić. - Która część materiału gramatycznego jest dla ciebie najtrudniejsza/najłatwiejsza? - Potrafię zrozumieć czytany na lekcji lub w domu tekst łaciński, kiedy posługując się słownikiem. - Który z czytanych tekstów był najciekawszy?	
Umiejętność uczenia się	- Potrafię samodzielnie przygotować zadanie domowe. - Jakiego rodzaju zadanie domowe lubisz najbardziej?	
Umiejętność pracy zespołowej – umiejętności interpersonalne i komunikowanie się	- W pracy w grupie aktywnie biorę udział i chętnie dzielę się spostrzeżeniami. - Napisz, które zadanie grupowe było dla ciebie najciekawsze? - Potrafię pomóc koledze/koleżance, który czegoś nie rozumie. - Jeśli komuś pomogłeś/ pomogłaś podaj przykład.	
Umiejętność krytycznego myślenia	- Dostrzegam związki antyku z kulturą i literaturą późniejszych epok oraz kulturą najnowszą. - Podaj przykłady swoich spostrzeżeń:	
Umiejętność rozwiązywania problemów i kreatywność	- Z przyjemnością wykonuję zadania dodatkowe zaproponowane przez nauczyciela. - Napisz, które zadanie było dla ciebie najciekawsze?	

6.3. Analiza SWOT w oparciu o wyniki ewaluacji kompetencji kluczowych

Wyniki ewaluacji kompetencji kluczowych można poddać analizie za pomocą schematu SWOT (od ang. *strengths, weaknesses, opportunities, threats*), który służy określeniu mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń w odniesieniu do przedmiotu badania,

w tym przypadku rozwoju kompetencji kluczowych. Rezultaty badania kompetencji kluczowych dzielimy na kategorie „mocne” (wg akronimu: S – *strengths*) i „słabe” (W – *weaknesses*), nadając im pozytywną lub negatywną wartość, a następnie określić ich wartość wzmacniającą (+1 – +2) lub osłabiającą (–1 – –2) wedle założonej skali (np. 86–100% = +2; 70–85% = +1; 50–69% = 0; 30–49% = –1), która pomoże w kolejnych badaniach określić kierunek zmian.

Przykładowe zestawienie

Skala	Aspekty pozytywne	Aspekty negatywne
+2 +1 0 –1	97% uczniów trafnie i w sposób kreatywny interpretuje mity (+2). 85% uczniów dostrzega wpływ antyku na kulturę i sztukę współczesną (+1). 70% uczniów powtarza materiał przed sprawdzianem (+1). 60% uczniów potrafi trafnie odnieść interpretowane treści do kontekstu historycznego i literackiego (0). 60% uczniów potrafi odmienić rzeczownik i przymiotnik deklinacji 2.	66% uczniów ma problemy z podaniem formy podstawowej słów w tekście (0). 50% uczniów nie pracuje systematycznie. 43% uczniów ma problemy z określaniem formy gramatycznej wyrazów w tekście (–1).
+2 +1 0 –1	- Dobrze wyposażona pracownia języka łacińskiego i kultury antycznej z dostępem do komputerów, internetu, słowników, tablicami odmian na ścianach. - Biblioteka posiadająca wszystkie niezbędne książki i materiały pomocnicze wykorzystywane przez nauczyciela w czasie lekcji. - Dobra współpraca między uczniami w czasie realizacji projektów i zadań grupowych – słabsi uczniowie chętnie korzystają z pomocy kolegów.	- Brak motywacji uczniów do uczenia się wzorów odmian na pamięć. - Brak motywacji uczniów do systematycznej pracy. - Uczniowie rzadko odwiedzają bibliotekę szkolną. - Obostrzenia w dostępie do czytelni szkolnej, związane z pandemią. - Stosunkowo mało czasu na realizację większych zadań projektowych.

Następnie należy określić szanse (O – *opportunities*) i zagrożenia (T – *threats*), które stanowią zewnętrzne uwarunkowania obecne w otoczeniu i dostarczane przez środowisko szkoły bądź jej zaplecze, które mogą stanowić impuls do rozwoju i przeciwdziałać zagrożeniom lub je generować. W celu uzyskania przejrzystego zestawienia można wszystkie wyniki ankiet wpisać w tabelę.

W oparciu o wnioski z przeprowadzonej analizy SWOT można podjąć próbę sformułowania rekomendacji na temat kierunku dalszej pracy z uczniami, np. jeśli

nauczyciel zauważył, że praca metodą projektu może mieć pozytywny wpływ na uczących się i wzmocnić ich motywację do systematycznej pracy, może zastanowić się nad wprowadzeniem tego sposobu nawet kosztem innych planowanych wcześniej zadań. Podobnie, jeśli okaże się, że uczestnicy zajęć w niewielkim stopniu korzystają z zasobów bibliotecznych, warto jedną lekcję przeprowadzić w bibliotece – w celu zaprezentowania dostępnych tam zbiorów dotyczących kultury antycznej lub na przykład starać się systematycznie przynosić na lekcje książki związane z tematem lekcji.

BIBLIOGRAFIA

- Bieniek B., b.r., *Autoewaluacja własna nauczyciela*, (PDF, 337 kB; dostęp 7.10.2022).
- Kloosterman P., Giebel K., Senyuva O., 2007, *Ewaluacja edukacyjna w pracy z młodzieżą: Pakiet szkoleniowy nr 10*, Strasburg: Publikacje Rady Europy, w: *Ewaluacja edukacyjna w pracy z młodzieżą: Pakiet szkoleniowy nr 10* (PDF, 2,6 MB; dostęp 7.10.2022).
- Małek U., b.r., *Narzędzie do ewaluacji i autoewaluacji* (PDF, 340 kB; dostęp 7.10.2022).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia, Dz. U. 2018, poz. 467 z późn. zm.
- Sobieraj I., 2014, *Badania ewaluacyjne w środowisku szkoły: Idee – Metody – Organizacja*, Kraków: Zakład Wydawniczy NOMOS.
- Tytus Liwiusz, 2004, *Dzieje od założenia miasta*, przekł. W. Strzelecki, Warszawa: De Agostini Polska.
- Wilczyński S., Pobiedzińska E., Jaworska A., 2012, *Porta Latina nova: podręcznik do języka łacińskiego i kultury antycznej*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Zalecenie Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, Dz. Urz. UE 2018, C189/1.
- Żuchowska D., 2009, *Zastosowanie metody projektów w nauczaniu języka łacińskiego i kultury antycznej*, „Collectanea Philologica” 12, 109–117.
- Żuchowska D., 2019, *Ludendo discamus! Program nauczania do języka łacińskiego i kultury antycznej dla szkoły ponadpodstawowej*, Warszawa: ORE.

Magdalena Wdowiak – w czasach liceum fascynowało mnie odnajdywanie motywów antycznych w literaturze polskiej i światowej oraz w sztuce. Później kontynuowałam rozwijanie swoich zainteresowań poprzez podjęcie na Uniwersytecie Jagiellońskim studiów w zakresie filologii klasycznej. Do dzisiaj świat starożytny pozostaje w polu moich szczególnych zainteresowań naukowych, rozwijanych w ramach studiów doktoranckich. Okres licealny jest niezmiernie ważnym etapem w życiu młodego człowieka i zetknięcie się w tym czasie z kulturą antyczną, z językiem łacińskim – z tymi niezwykłymi wyrazami ludzkiego ducha – pozostawi trwałe i wartościowe ślady w jego pamięci oraz będzie miało wpływ na kształtujący się system wartości.